

สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว : ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว
และภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

Community Rights and Tourism Business : Phu Chi Fa,
Phu Chi Dao and Phu Chi Duen, Wieng Kaen Chiang Rai.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อติสร ภู่อสาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือนอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน และ 2) เพื่อศึกษาการใช้สิทธิชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงพรรณนา โดยเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตัวแทนผู้ประกอบการท่องเที่ยว ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ รีสอร์ท ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก จำนวน 9 คน ผู้นำชุมชนในพื้นที่จำนวน 6 คน การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูลและการพิจารณาคุณภาพงานวิจัยด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งหมดมีอาชีพหลักคือ การเกษตร การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว จะดำเนินการช่วงฤดูการท่องเที่ยวเดือนตุลาคม อันเป็นช่วงฤดูหนาว ธุรกิจที่มีการลงทุนสูงคือ รีสอร์ท รองลงมาคือ การขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก รายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวน้อยกว่ารายได้จากการเกษตร

2. สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1) สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ผู้มีสิทธิเข้าถึงธุรกิจการท่องเที่ยวคือราษฎรอาสาสมัครของกองทัพอากาศที่ 3 ที่ได้รับการจัดสรรให้พักอาศัยในหมู่บ้านเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน หมู่บ้านร่มฟ้าทอง ร่มโพธิ์เงินและร่มฟ้าหลวง โดยได้รับการจัดสรรบ้านพัก และพื้นที่ทำการเกษตร

2) สิทธิการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ราษฎรใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรสร้างรีสอร์ท การใช้ระบบบริการสาธารณะ ได้แก่ ถนน และระบบประปาภูเขาของชุมชน รวมถึงการสร้างเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวร่วมกันกำหนดราคาสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว การควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการกีดกันผู้ประกอบการภายนอกชุมชน ไม่ให้เข้ามาประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ ปัญหาของการจัดการท่องเที่ยวคือ ปริมาณของนักท่องเที่ยวที่ลดลง การจัดการขยะในพื้นที่ และความไม่มั่นคงในธุรกิจจากนโยบายรัฐด้านการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า

คำสำคัญ : สิทธิชุมชน, การจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว, ภูชี้ฟ้า, ภูชี้ดาว, ภูชี้เดือน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากความร่วมมือกันของบุคคลหลายฝ่ายตั้งแต่ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการรีสอร์ท ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกนักท่องเที่ยว ทั้งในหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ทางขึ้นภูชี้ฟ้า) หมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ทางขึ้นภูชี้ดาว) และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ทางขึ้นภูชี้เดือน) ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยครั้งนี้

อดิสร ภูสาระ

15 กุมภาพันธ์ 2566

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(3)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(7)
บทที่ 1 บทนำ	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	3
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	3
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	3
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
บทที่ 2 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
สิทธิชุมชน	5
ธุรกิจการท่องเที่ยว	7
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	13
พื้นที่ที่ใช้เก็บข้อมูล	13
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	13
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	14
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	15
การวิเคราะห์ข้อมูล	16

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการศึกษา	17
ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ภูชี้ฟ้า)	17
ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ภูชี้ดาว)	20
ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ภูชี้เดือน)	23
ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ภูชี้ฟ้า)	25
ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ภูชี้ดาว)	28
ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ภูชี้เดือน)	30
ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า	32
ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว	34
ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน	35
ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ฟ้า	37
ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ดาว	37
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	39
สรุปผลการศึกษา	39
อภิปรายผลการวิจัย	39
สภาพการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว	39
สิทธิชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว	41
สิทธิชุมชนด้านการร่วมกำหนดนโยบาย	44
ข้อเสนอแนะทางการบริหาร	47
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	48
บรรณานุกรม	49
ภาคผนวก	53
1. แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกงานวิจัยเรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการ ธุรกิจท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย	54
2. ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	58

สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว : ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น
จังหวัดเชียงราย

Community Rights and Tourism Business : Phu Chi Fa, Phu Chi Dao and
Phu Chi Duen, Wieng Kaen Chiang Rai.

บทนำ

ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน อยู่ในพื้นที่ดอยผาหม่น จังหวัดเชียงราย พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาติพันธุ์ม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องยาวนานกว่า 100 ปี ในช่วงปี พ.ศ. 2510- พ.ศ. 2525 กลุ่มชาติพันธุ์ม้งในพื้นที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ต่อสู้กับรัฐบาลไทย จนกระทั่งได้ออกมาร่วมเป็นผู้พัฒนาชาติไทยตามนโยบาย “การเมืองนำการทหารหรือนโยบาย 66/2523 โครงการยุทธศาสตร์เพื่อความมั่นคงพื้นที่ดอยยาว ดอยผาหม่น ดอยผาจิ เป็นโครงการที่รัฐบาลดำเนินการตามข้อตกลงร่วมหรือสัญญาที่ตัวแทนรัฐไทยได้ทำไว้กับผู้พัฒนาชาติไทยกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เพื่อแลกเปลี่ยนกับการวางปืนหันหลังให้กับคอมมิวนิสต์นับแต่รัฐเริ่มดำเนินโครงการนี้ ภารกิจของรัฐเปลี่ยนจากการปราบปรามมาเป็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและโครงการพัฒนาอาชีพ เศรษฐกิจ โดยได้ทำการจัดสรรพื้นที่หมู่บ้าน จัดสรรที่ทำกิน มีการตั้งหมู่บ้านอย่างเป็นทางการเพื่อเป็นหมู่บ้านป้องกันตนเองตามแนวชายแดนไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในช่วงปี พ.ศ. 2534-2535 มีการพัฒนาทั้งในด้านสาธารณูปโภค เศรษฐกิจและการส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาและสาธารณสุข (สุรสิทธิ์ แซ่ลื้อ : 2562)

รัฐบาลได้สร้างทางหลวงสาย 1093 (บ้านฮวก-ผาตั้ง) บนดอยผาหม่น ขนานไปตามแนวพรมแดนไทย-สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว พร้อมทั้งตั้งหมู่บ้านใหม่ตามแนวถนนและจัดสรรพื้นที่ให้กับกลุ่มม้งผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย และกลุ่มราษฎรอาสาสมัครเข้าไปตั้งถิ่นฐานและส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเมืองหนาวอันเป็นพืชเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่ รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้าซึ่งเป็นยอดภูเขาดอยผาหม่นที่มีทัศนียภาพอันงดงาม ทำให้เกิดธุรกิจท่องเที่ยวบนพื้นที่ดังแสดงในงานวิจัยของ ไพศาล ชุ่มวงศ์ (2550) ที่พบว่า ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าอยู่ในระดับมาก คือ จุดท่องเที่ยวที่มีความงดงาม ดึงดูดใจให้มาท่องเที่ยว เนื่องจากทัศนียภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย สวยงามและแตกต่างจากสถานที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ อีกทั้งราคาก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว การที่สถานที่ท่องเที่ยวใดให้ความสำคัญในด้านของราคา คือไม่แพงเกินไป ค่าใช้จ่ายก็ไม่สูง ความหลากหลายของที่ระลึกเนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยวบริเวณใดมักจะซื้อของที่ระลึกเก็บไว้ไปฝากญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง นักท่องเที่ยวจะมีความสุขกับการซื้อของที่ระลึกและของพื้นเมืองเหล่านั้น การที่นักท่องเที่ยวซื้อสินค้าดังกล่าวจะทำให้ประชากรมีงานทำและเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว

ในขณะที่ภูชี้ฟ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างสูง สร้างรายได้ให้กับประชาชนที่ประกอบธุรกิจในพื้นที่ ได้แก่ การสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยว การขนส่งนักท่องเที่ยว และการจำหน่ายอาหารและของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย สนับสนุนให้หมู่บ้านที่อยู่ตามเส้นทางท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า-ผาดั้ง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามทางธรรมชาติ ได้แก่ ภูชี้ดาว พื้นที่หมู่บ้านร่มโพธิ์เงิน และภูชี้เดือน พื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง สร้างรายได้เสริมให้กับประชาชนที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นกับการจัดการบนพื้นที่ตลอดจนการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ดังแสดงในงานวิจัยของภัทรานิษฐ์ ศรีจันทราพันธุ์และคณะ (2550) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการพื้นที่และกฎระเบียบข้อบังคับที่แตกต่างกัน ก่อให้เกิดผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันด้วย ดังจะเห็นได้จากพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า มีการบังคับใช้กฎหมายระเบียบข้อบังคับอาศัยความตามพระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 ซึ่งควบคุมการกระทำผิดใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อป่าไม้และของป่า แต่ไม่ได้มีการควบคุม การดำเนินกิจกรรมเพื่อหาประโยชน์ในพื้นที่การส่งเสียงรบกวน การปิดป้ายโฆษณา และจัดให้มีทรสพหรือแม้กระทั่งการทิ้งขยะมูลฝอย จึงทำให้เกิดผลกระทบในพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้าเกือบทุกด้าน เช่น ปริมาณน้ำไม่พอใช้ การจราจรติดขัด การจัดการขยะ และเสียงดังจากนักท่องเที่ยว

นอกจากผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยว ที่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวต้องแก้ไขดำเนินการแล้ว ปัญหาสิทธิในพื้นที่โดยเฉพาะสิทธิการประกอบธุรกิจในพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีลักษณะปัญหาใกล้เคียงกับพื้นที่ดอยผาหม่น อันเกิดจากนโยบายทางคืนผืนป่า ตามคำสั่ง คสช. ที่ 66/2557 ที่กำหนดเป้าหมายให้มีพื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นร้อยละ 40 และดำเนินคดีกับผู้ที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าไม้อย่างเด็ดขาด เจ้าหน้าที่รัฐจึงเริ่มทำการรื้อถอนรีสอร์ทในพื้นที่ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2565 จากรายงานของผู้จัดการออนไลน์ (2565) พบว่า เจ้าหน้าที่รัฐใช้อำนาจตามคำสั่ง คสช. ที่ 35/2559 ลงวันที่ 5 กรกฎาคม 2559 จับกุม ดำเนินคดี กลุ่มรีสอร์ทภูทับเบิกจนเกิดการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าของรีสอร์ทกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยกลุ่มชาติพันธุ์ม้งอ้างสิทธิในพื้นที่ตามมติกรม. 2509 ให้ยกเลิกพื้นที่ป่าสามารถครอบครองทำประโยชน์ในลักษณะนิคมสงเคราะห์ชาวเขาได้ แต่เจ้าหน้าที่รัฐกลับยืนยันว่ากรมประชาสงเคราะห์ไม่สามารถจัดสรรที่ดินในนามนิคมสงเคราะห์ชาวเขาได้จึงมอบให้กรมป่าไม้ดูแลตามพรบ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 แทน ปัญหาภูทับเบิกยังคงไม่สามารถแก้ไขได้เรื่อยมา จนกระทั่งช่วงปลายเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2565 เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ารื้อถอนรีสอร์ทบนพื้นที่ดอยม่อนแจ่ม ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ หลังตรวจสอบและมีหลักฐานชัดเจนว่า กระทบความผิดตามพระราชบัญญัติป่าไม้เนื่องจากการใช้พื้นที่ผิวดินประสงค์ และมีการเปลี่ยนมือให้กับนายทุน หรืออนามินเข้ามาประกอบกิจการแทน ท่ามกลางการรวมตัวขัดขวางและกดดันอย่างหนักของกลุ่มชาวบ้าน คัดค้านการดำเนินการของเจ้าหน้าที่โดยขอให้พิจารณาชะลอการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้างของชาวบ้านออกไปก่อน และขอให้รื้อคำพิพากษาของศาลออกมาว่าจะมีผล

เป็นอย่างไร ซึ่งชาวบ้านก็พร้อมและน้อมรับคำตัดสินของศาลเมื่อถึงเวลานั้น ม่อนแจ่มคือกรณีศึกษาของปัญหาด้านการจัดการพื้นที่ท่องเที่ยวของชุมชน เกิดข้อพิพาทด้านข้อกฎหมายความไม่ลงรอย ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ม้งม่อนแจ่ม ปัญหารุกพื้นที่ป่าสงวนที่ประกาศหลังการปักหลักตั้งถิ่นฐานของชาวบ้าน ความพ่ายแพ้ต่อทุนนิยม สู่การเปลี่ยนมือให้ออมินีเข้ามาประกอบกิจการแทน กรณีดอยม่อนแจ่มเป็นปัญหาที่ยืดเยื้อมายาวนานหลังจากเติบโตรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบบก้าวกระโดด เกิดปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภท สร้างสิ่งปลูกสร้างรองรับนักท่องเที่ยวแทนที่การเกษตร นำสู่การจัดระเบียบครั้งใหญ่ (ผู้จัดการออนไลน์ : 2565)

จากปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของการท่องเที่ยวและความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวกับเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเฉพาะพื้นที่ภูทับเบิกและม่อนแจ่ม ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ประกอบธุรกิจในพื้นที่ ซึ่งรัฐไม่อาจออกเอกสารสิทธิสำหรับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้มีความเสี่ยงต่อการเกิดข้อขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับเจ้าหน้าที่รัฐ ในขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรด้วยวิธีการตามวิถีชีวิต ความเชื่อและประเพณีของตนเอง อันเป็นรากฐานสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นรายงานวิจัยถึงการใช้สิทธิชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนด้วยวิธีการของตนเองในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาการใช้สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงสภาพการจัดการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว ภูชี้เดือน
2. ทราบถึงวิธีการใช้สิทธิชุมชนจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว ภูชี้เดือน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและผู้นำชุมชนพื้นที่ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว ภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย จำนวน 15 คน ประกอบด้วย

1. ตัวแทน กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ 3 หมู่บ้าน จำนวนหมู่บ้านละ 3 คน รวม 9 คน ตามกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ท กลุ่มผู้จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก และกลุ่มผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยว จำแนกตามแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ดังนี้

ภูชี้ฟ้า	หมู่บ้านร่มฟ้าทอง
ภูชี้ดาว	หมู่บ้านร่มโพธิเงิน
ภูชี้เดือน	หมู่บ้านร่วมฟ้าหลวง

2. ผู้นำชุมชนในพื้นที่ จำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านร่มฟ้าทอง บ้านร่มโพธิเงินและบ้านร่วมฟ้าหลวง

กรอบแนวคิดการวิจัย

สิทธิชุมชน

- สิทธิการเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
  - สิทธิการเข้าถึง ผู้ใดเข้าใช้ประโยชน์ก่อนจะมีสิทธิเข้าใช้ก่อน
  - สิทธิการครอบครอง ไม่สามารถครอบครองทรัพยากรเป็นของตนเอง
  - สิทธิการเข้าถึง ทรัพยากรเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์ ไม่มีสิทธิกักตุน หรือจับจองไว้ใช้ตลอดไป
  - การใช้สิทธิไม่ไปสร้างความเดือดร้อนให้ผู้อื่น
- สิทธิในการจัดการการท่องเที่ยว
  - ด้านนิเวศวิทยา การดูแลความสะอาด การจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล
  - ด้านกายภาพ ปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สามารถรองรับได้ ช่วงฤดูกาลการรับนักท่องเที่ยว
  - ด้านสังคม พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชน
  - ด้านเศรษฐกิจ การกระจายรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิตราษฎรในชุมชน
- สิทธิในการควบคุมดูแล
  - เงื่อนไขกฎเกณฑ์ของผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว
  - เงื่อนไขกฎเกณฑ์จากเจ้าหน้าที่รัฐ
  - การควบคุมดูแลนักท่องเที่ยวให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

สิทธิชุมชน หมายถึง ข้อเรียกร้อง หรือวิธีการแสดงออกถึงการจัดการทรัพยากรร่วมภายในชุมชน ด้วยวิธีการของราษฎรในชุมชน

ธุรกิจการท่องเที่ยว หมายถึง กิจกรรมการค้า หรือการบริการ นักท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการในชุมชน

บทที่ 2

เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สิทธิชุมชน
2. ธุรกิจการท่องเที่ยว
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. สิทธิชุมชน

รากฐานของสิทธิชุมชนเกิดขึ้นมาตั้งแต่สิทธิมนุษยชนที่เป็นความชอบธรรมตามธรรมชาติที่มนุษย์พึงมีตามหลักการอยู่บนความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ตามแนวคิดที่ว่ามนุษย์แต่ละคนมีสิทธิและเสรีภาพในอันที่จะยกขึ้นยับยั้งบุคคลอื่น รวมทั้งสังคมที่เขาอาศัยด้วยเหตุที่เขาเกิดมาเป็นมนุษย์ในภาวะธรรมชาติ มนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพที่จะกำหนดชีวิตของตนเองโดยไม่ตกอยู่ในการครอบงำของผู้อื่น ประกอบด้วย 1) สิทธิตามธรรมชาติ ได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในเสรีภาพ ร่างกายและความเสมอภาค อันเป็นสิทธิที่ไม่สามารถโอนให้แก่กันได้ 2) สิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ สิทธิมนุษยชนทั่วไปในฐานะที่เป็นมนุษย์ และสิทธิพลเมือง ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างเจตนารมณ์ของรัฐในฐานะที่มีความเกี่ยวพันกับรัฐ 3) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อันเป็นวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ เป็นการให้เกียรติ ยกย่องเชิดชูคุณค่าสากลของความเป็นมนุษย์มากกว่าที่จะเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล (พัทธ์ชนัน รุ่งอินทร์, 2559)

สิทธิชุมชนเริ่มต้นจากความจำเป็นพื้นฐานในความเป็นมนุษย์ที่ต้องการอยู่รอดภายใต้ภาวะธรรมชาติ รวมถึงการมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในขณะที่การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นสังคม เป็นชุมชนที่ยังคงต้องการถึงสิทธิตามธรรมชาติ สิทธิขั้นพื้นฐานและศักดิ์ศรีความเป็นสังคมเป็นชุมชน ยศ สันตสมบัติ (2547) ได้กล่าวถึง แนวคิดพื้นฐานของสิทธิชุมชน 5 ประการ ดังนี้

ประการแรก สิทธิชุมชน กรรมสิทธิ์ร่วม และการจัดการเชิงซ้อน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการจัดการทรัพยากรของชุมชนวางอยู่บนพื้นฐานของระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน บนหลักการของ “สิทธิการใช้” ซึ่งมีความหลากหลายซับซ้อนและมีระบบการจัดการของชุมชน เป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ว่าใครมีสิทธิ์ได้ การจัดลำดับการใช้และมีระบบการจัดการควบคุมอย่างไร ภายใต้แนวคิดเรื่องสิทธิชุมชน ความเป็น “ชุมชน” ยังได้รับการสถาปนาใหม่ให้กลายเป็น “หน่วยทางสังคม” ที่มีนัยสำคัญในฐานะเป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์หรือเจ้าของทรัพยากรนอกเหนือจากกรรมสิทธิ์เอกชนและกรรมสิทธิ์ของรัฐ

ประการที่สอง คือพลวัตของสิทธิชุมชน พบว่า การจัดการทรัพยากรภายในชุมชนมีความสัมพันธ์กับเงื่อนไขภายนอกในระดับมหภาค แม้ว่ารัฐได้เข้าผูกขาดและริดรอนศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง แต่ชาวบ้านในหลายพื้นที่ยังคงสามารถใช้กฎเกณฑ์ตามจารีตประเพณีเพื่อจัดการทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน บางแห่งได้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจการเมือง

ประการที่สาม สิทธิชุมชนคือศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การมองการจัดการทรัพยากรจากมิติทางวัฒนธรรมเน้นทำความเข้าใจกับวิถีคิดของชุมชนที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีความหลากหลายซับซ้อน และมีรากเหง้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งพัฒนาต่อเนื่องมาหลายชั่วคน มุมมองด้านวัฒนธรรมเป็นการให้ความเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิความเป็นมนุษย์ สิทธิทางธรรมชาติในการแสดงออกเพื่อการดำรงชีพ ในรูปของอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ระบบคุณค่าพิธีกรรม สิทธิชุมชนจึงหมายถึง สิทธิในการต่อสู้เพื่อดำรงรักษาศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของชนทุกกลุ่ม

ประการที่สี่ สิทธิชุมชน เป็นกระบวนการทางสังคม เพื่อเรียกร้องการมีส่วนร่วม ซึ่งอาจเป็นการสืบทอดวิถีปฏิบัติและจารีตประเพณี หรือการรวมตัวเพื่อต่อต้านการแทรกแซงจากภายนอก การก่อรูปของขบวนการทางสังคม มิได้เป็นเพียงลักษณะปรากฏของระบบจัดการทรัพยากรของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการปรับปรุงตัวของชุมชนภายในบริบทและสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ประการที่ห้า สิทธิชุมชนกับทางเลือกของการพัฒนา สิทธิในการแสวงหาทางเลือกเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและจารีตประเพณี สิทธิในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเองและกำหนดทิศทางการสร้างอำนาจท้องถิ่นให้มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและการพัฒนา

แนวคิดพื้นฐานของสิทธิชุมชน จึงเป็นวิธีการจัดการทรัพยากรที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจรัฐ เนื่องจากชุมชนมีวิถีปฏิบัติกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในขณะที่รัฐมีวิธีการจัดการในฐานะสาธารณสมบัติที่แตกต่างจากชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงรวมกันต่อรอง เรียกร้องจากรัฐในการกำหนดวิถีปฏิบัติของตนเองตามจารีตประเพณีที่สืบทอดกันมา

การกำหนดสิทธิในการใช้ทรัพยากรของชุมชน โดยที่ไพสิฐ พานิชกุล (2546) ได้อธิบายถึงระบบอำนาจของชุมชน เพื่อจัดการการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในชุมชน ดังนี้

1. ระบบอำนาจของชุมชนให้ความสำคัญกับสิทธิตามธรรมชาติ โดยอธิบายว่าทรัพยากรเป็นสมบัติของธรรมชาติ ไม่ใช่สมบัติส่วนตัวของใครหรือกลุ่มใด ดังนั้นทุกคนจึงมีสิทธิที่จะใช้ทรัพยากรอย่างเสมอภาค โดยใครพบก่อนจะมีสิทธิใช้ก่อน หรือกล่าวได้ว่าเป็นสิทธิของผู้มาก่อนใครจะละเมิดสิทธินี้ไม่ได้

2. การได้สิทธิดังกล่าวเป็นเพียงสิทธิการใช้ประโยชน์ไม่ใช่สิทธิในการครอบครอง เมื่อถึงใช้ประโยชน์ก็หมดสิทธิ์ สมาชิกชุมชนคนอื่น ๆ ก็สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ต่อไป ในลักษณะเดียวกัน สิทธิการใช้ประโยชน์ต่อไปในลักษณะเดียวกัน สิทธิการใช้ประโยชน์ดังกล่าวอาจเป็นสิทธิการใช้ประโยชน์จริง เช่น การหาของป่า หรืออาจเป็นสิทธิที่ค่อนข้างถาวร และสามารถสืบทอดต่อกันได้โดยทายาทรุ่นหลัง เช่น สิทธิการใช้ที่ดินปลูกที่อยู่อาศัย การที่ชุมชนยอมให้เกิดสิทธิลักษณะนี้ได้ เพราะเป็นการใช้ประโยชน์ที่จำเป็นต่อชีวิตที่ต้องการความมั่นคง และต่อเนื่อง โดยตราบไต่ที่ผู้ใช้ประโยชน์ยังไม่สละสิทธิ์ ใครก็จะไปละเมิดสิ่งนั้นไม่ได้

3. การเข้าถึงและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว มีสิทธิเพียงเท่าที่ใช้ประโยชน์จะจงหรือกักตุนไว้โดยไม่ใช้ประโยชน์ไม่ได้

4. การได้สิทธิดังกล่าวจะต้องไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น

ระบบอำนาจชุมชนเพื่อกำหนดสิทธิการใช้ทรัพยากรภายในชุมชน โดยชุมชนมีมุมมองการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแตกต่างจากรัฐ การกำหนดสิทธิการเข้าถึง การดูแลบำรุงรักษาฟื้นฟูทรัพยากรในชุมชนจึงแตกต่างกัน โดยเลิศชาย ศิริชัย (2546) กล่าวถึงระบบจัดการทรัพยากรโดยจารีตชุมชนนั้น ชุมชนไม่ได้มองคำว่าสาธารณสมบัติ (common property) อย่างที่รัฐมอง ซึ่งหมายถึงว่าเป็นทรัพยากรที่ใครจะมาใช้ประโยชน์ก็ได้ แต่ชุมชนจะมองว่าเป็นสมบัติของชุมชน ผู้ใช้จะต้องใช้ตามกฎหมายจารีตของชุมชน ดังนั้น ก่อนที่รัฐจะเข้าไปยึดทรัพยากรมาจัดการเอง ชุมชนได้จัดการทรัพยากรที่เป็นฐานความอยู่รอดของชุมชน ด้วยกฎจารีตของชุมชนเอง โดยกฎเกณฑ์ตามจารีตของชุมชนในการใช้ทรัพยากรที่สำคัญ ประการแรกคือ เกณฑ์ในการเข้าถึงทรัพยากร ผู้มีสิทธิเข้าถึงทรัพยากรจะต้องเป็นสมาชิกชุมชนที่อยู่กับฐานทรัพยากร และสิทธิของผู้มาก่อน ผู้ที่พบสิ่งที่ต้องการก่อน ก็ถือว่าสิ่งที่พบนั้นเป็นของคนคนนั้น เมื่อเล็กเก็บสิทธินั้นก็หมดไป จะจ้องยาวถาวรเลยไม่ได้

สิทธิชุมชนจึงเป็นสิทธิที่ชุมชนควบคุมการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยการกำหนดลำดับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ซึ่งการใช้ประโยชน์นั้นจะใช้ได้เพียงจำนวนที่พอเพียง ไม่สามารถกักตุนหรือจับจองทรัพยากรไว้ใช้ตลอดไป และเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ชุมชนจะร่วมกันตั้งกฎ กติกาการใช้สิทธิ และควบคุมดูแลสมาชิกให้ปฏิบัติตามกฎกติกานั้น

2. ธุรกิจการท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) แห่งองค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวว่าจะต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่อื่น ๆ เป็นการชั่วคราว การเดินทางนั้นผู้เดินทางเดินทางด้วยความสมัครใจไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ และการเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใด ๆ ที่ไม่ใช่เดินทาง เพื่อประกอบอาชีพ หรือหารายได้ โดยอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะเกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวที่ใช้บริการและซื้อสินค้าด้วยตนเองจากการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ดังนี้ (ศรัญญา วรากุลวิทย์, 2558)

1. ธุรกิจนำเที่ยว จัดหาและบริการให้ความสะดวกสบายระหว่างเดินทางท่องเที่ยว
2. ธุรกิจขนส่งให้บริการยานพาหนะไปสู่จุดหมายปลายทาง
3. ธุรกิจบริการอาหารและเครื่องดื่ม
4. ธุรกิจที่พักแรม
5. ธุรกิจจำหน่ายของที่ระลึก

องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวจะต้องมีอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจ (attraction) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนสถานที่นั้น
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีเส้นทางขนส่งเข้าถึง (accessibility) ต้องมีเส้นทางหรือเครือข่ายการคมนาคมขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้น ตลอดจนสามารถเชื่อมโยงกันระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หนึ่งกับอีกทรัพยากรการท่องเที่ยวหนึ่งในบริเวณใกล้เคียง
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวก (amenities) เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความสะดวกสบายประทับใจอยากอยู่ท่องเที่ยววนวันขึ้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจในการท่องเที่ยวที่มีเส้นทางการเข้าถึงอย่างสะดวก รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจึงต้องมีการปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งหลักการสำคัญของการพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วย (กนกกานต์ แก้วนุช, 2564)

1. การจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นคุณภาพของการพัฒนา การบริหารจัดการ การบริการและการพัฒนาคุณภาพทรัพยากร เน้นให้เกิดการพัฒนาได้มาตรฐานตามข้อกำหนด และสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และทรัพยากรอย่างชัดเจน สร้างมาตรฐานในการวัดคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทั้งการปกป้องแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม ชุมชนและพื้นที่รอบแหล่งท่องเที่ยว
2. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นปริมาณของการพัฒนา คือการเพิ่มลดหรือคงที่ของปริมาณการเจริญเติบโตในทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว อาจเน้นที่จำนวนการสร้างสิ่งปลูกสร้างใหม่ การพัฒนาพื้นที่ใหม่ให้เกิดขึ้น แต่มีการควบคุมปริมาณทั้งจำนวนนักท่องเที่ยวและระดับการพัฒนาในแหล่งท่องเที่ยว โดยต้องคำนึงถึงขีดความสามารถและศักยภาพของทรัพยากรทั้งทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม มนุษย์และเงินทุน
3. การจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่หรือสถานที่ คือการขยายตัวออกไปให้กว้างขึ้น ต่อยอดจากพื้นที่หรือบริเวณเดิม หรือสิ่งปลูกสร้างใหม่ขึ้นในพื้นที่ใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพในการเติบโตและพัฒนา

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่จึงประกอบด้วยจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นคุณภาพที่ได้มาตรฐาน สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น การจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นปริมาณของทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และการจัดการท่องเที่ยวที่เน้นสถานที่โดยสุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์และคณะ (2557) ได้อธิบายถึงขีดความสามารถในการรองรับการจัดการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนี้

1. ชีตความสามารถในการรองรับได้ ด้านนิเวศวิทยา (Bio-physical or Ecological Carrying Capacity, ECC) เป็นการกำหนดขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะแบกรับผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการบนพื้นที่ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านชีวกายภาพ เช่น ดิน น้ำ สัตว์ป่า และพืชพรรณ เป็นต้น

2. ชีตความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity, PCC) เป็นการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่เนื้อที่หรือพื้นที่สามารถรองรับ การใช้ประโยชน์ที่ยังสามารถเอื้อให้เกิดกิจกรรมนันทนาการตามต้องการได้ ความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว

3. ชีตความสามารถในการรองรับด้านสังคม วัฒนธรรม (Social Carrying Capacity, SCC) เป็นการศึกษาปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลาที่ผ่านมาใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้น โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ประสบการณ์นันทนาการที่ควรได้รับของนักท่องเที่ยว และเกิดผลกระทบด้านความรู้สึก พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นน้อยที่สุด

4. ชีตความสามารถในการรองรับได้ ด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity, ECC) เป็นการมองผลกระทบที่มีผลมาจากสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการพัฒนาการท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลกระทบต่อการพัฒนานั้น ๆ ทั้งในด้านสภาพความเป็นอยู่ทางร่างกาย จิตใจและอารมณ์ รวมถึงระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นหรือแย่งลงตามกลไกการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลของพื้นที่นั้น

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะพิจารณาจากขีดความสามารถด้านนิเวศวิทยา ชีตความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ ชีตความสามารถในการรองรับด้านสังคมวัฒนธรรม และขีดความสามารถในการรองรับด้านเศรษฐกิจ

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จุมพล หนีมพานิช (2561) ศึกษาถึงสิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหว เพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดิน ป่าและน้ำที่ยั่งยืน กรณีศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ช่วง พ.ศ. 2531 – 2553 และให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทั้งฉบับ พ.ศ. 2540 และ พ.ศ. 2550 ได้ให้สิทธิแก่ชุมชน/ท้องถิ่นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น กลไกรัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และโดยเฉพาะส่วนท้องถิ่น/ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ต้องมีบทบาทในการกำกับดูแลให้ชุมชน/ชุมชนท้องถิ่น ส่งเสริมให้ภาคส่วนต่าง ๆ ปฏิบัติตามสิทธิชุมชนตามที่รัฐธรรมนูญทั้งสองฉบับที่ได้ระบุถึงสิทธิชุมชน รัฐควรให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชน มากกว่าการกำหนดเรื่อง “สิทธิชุมชน” ไว้ในรัฐธรรมนูญ รัฐควรสร้างกลไกที่เอื้อต่อการรักษาสิทธิชุมชน การให้ความรู้ประชาชนเรื่อง “สิทธิชุมชน” ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ เพื่อให้ประชาชนในชุมชน ชุมชนท้องถิ่น รู้ว่าตนมีอำนาจอันชอบธรรม ในการกำหนดชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ร่วมกับรัฐและสังคม

พัทธ์ชนันท์ รุ่งอินทร์ (2559) ได้วิจัยปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้กับการรับรองสิทธิชุมชน พบว่า ในประเทศไทยปัญหาการรับรองสิทธิชุมชนคือความไม่แน่ชัดว่าผู้ใดคือผู้ทรงสิทธิในการใช้ทรัพยากรทำให้ขาดคุณลักษณะของความจำเพาะสำหรับผู้เป็นเจ้าของ (exclusivity) สาเหตุจากประเทศไทยนำเอาแนวคิดเรื่องระบบกรรมสิทธิ์จากตะวันตกมาใช้โดยมิได้ปรับให้เข้ากับบริบทของสังคมไทย ความไม่มั่นคงของสิทธิในทรัพยากรที่ดินดังกล่าว จึงเป็นปัญหาของชุมชนในท้องถิ่น เพราะพื้นที่ทำกินของราษฎรหลายแห่งเป็นที่ดินของรัฐ แม้ว่าจะได้ครอบครองอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่เมื่อราษฎรขาดความรู้สึกในการเป็นเจ้าของที่แท้จริง หรือไม่มีความมั่นใจว่ารัฐจะขอพื้นที่นั้นกลับคืนไปเมื่อใด ก็ขาดแรงจูงใจในการดูแลรักษา

พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยณรงค์ เครือนวน (2562) ศึกษาสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า ชุมชนสามารถอ้างอิงหลักสิทธิชุมชนเพื่อกำหนดกติกา หรือสร้างข้อตกลงร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้ ซึ่งนัยยะ ของสิทธิชุมชนเปรียบเสมือนอำนาจที่ชุมชนมีเหนือปัจเจกบุคคลที่เป็นสมาชิกของชุมชนนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ กติกา หรือข้อตกลงร่วมกันที่ถูกกำหนดขึ้นโดยชุมชนจะมีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของสมาชิกชุมชน กลุ่มต่าง ๆ โดยปฏิบัติการภายใต้สิทธิชุมชนครั้งนี้ ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะช่วงชิงอำนาจรัฐ ตรงกันข้ามกลับเป็นการใช้สิทธิของชุมชน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของรัฐ และสร้างความมั่นคงในการดำรงชีพ เพราะประชาชนในท้องถิ่นมีวิถีชีวิตเชื่อมโยงกับความสมบูรณ์ของระบบนิเวศ ดังนั้น หลักสิทธิชุมชนจึงไม่ใช่ความคิดในลักษณะคู่ตรงข้าม (binary opposition) และไม่ใช่วิธีปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) เพื่อลดทอนบทบาทของรัฐ หรือทำให้ชุมชนมีอำนาจนำในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ศิรินันท์ พงษ์นิรันดร, โอชญัญญา บัวธรรม และชัชชญา ยอดสุวรรณ (2559) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพ การจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวของอำเภอวังน้ำเขียว มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบ คือ ที่พักแรม ร้านอาหารและธุรกิจน้ำเที่ยว แต่รถรับจ้าง/รถโดยสาร มีให้บริการค่อนข้างน้อย อีกทั้งพื้นที่มีปัญหาการบุกรุกที่ดินโดยภาคเอกชน แต่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กลับมีความพึงพอใจต่อการให้บริการด้านการท่องเที่ยวระดับมาก แนวทางการจัดการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ ควรออกระเบียบข้อบังคับ เพื่อเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ควรจัดระบบคมนาคมและการสัญจรให้ชัดเจน พร้อมทำป้ายบอกทางให้ถูกต้อง และติดตั้งเป็นระยะ ควรทำการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งเพื่อให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ

เฉลิมชัย ปัญญาดี และคณะ (2559) ศึกษาโครงการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมภูชี้ฟ้าและภูชี้ดาว จังหวัดเชียงราย พบว่า คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและความเสี่ยงต่อการถูกทำลาย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวยังมีความสมบูรณ์ ลักษณะรูปทรงของภูเขามีลักษณะโดดเด่นดังเช่นภูชี้ฟ้า และภูชี้ดาวที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตน ที่นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้จากภาพถ่าย

โดยทั่วไปว่าเป็นที่ไหน นอกจากนั้น ในพื้นที่ยังเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ การต่อสู้ของพรรคคอมมิวนิสต์ แห่งประเทศไทยกับรัฐบาลไทย ในบริเวณดังกล่าวยังคงมีเรื่องราว (story) โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่เกือบทั้งหมด มีความยากลำบากในการเข้าถึงเนื่องจากมีที่ตั้งบนยอดภูเขาสูงชัน นักท่องเที่ยว ต้องอาศัยพาหนะของคนในชุมชน (รถขับเคลื่อนสี่ล้อ) ในการเดินทาง และต้องเดินเท้าสู่จุดเป้าหมาย ของแหล่งท่องเที่ยว แต่การเข้าถึงดังกล่าวกลับกลายเป็นสิ่งท้าทายให้นักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมมากขึ้น

สมศักดิ์ มกรมณเทียร และคณะ (2559) ทำการวิจัยการพัฒนายุทธศาสตร์การบริหาร จัดการท่องเที่ยว โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย พบว่า ศักยภาพชุมชน เป้าหมายและหลักการ การจัดองค์กร การมีส่วนร่วม การบริหารจัดการ การควบคุม และนักท่องเที่ยวมีผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน จากผลการพัฒนา ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าประสงค์ เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นจากชุมชนทุกภาคส่วน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ด้านศักยภาพ ทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้นำชุมชน ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยว มีความสามารถพัฒนา แหล่งท่องเที่ยวของชุมชนได้ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรด้านวัฒนธรรมให้เป็นสิ่งจูงใจแก่นักท่องเที่ยวรวมถึงสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ที่หาชมและสัมผัสได้ยากให้เป็นจุดสร้างความสนใจ แก่นักท่องเที่ยว

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การวิจัย เรื่อง สัมผัสชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว : ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงพรรณนา (descriptive case study) เพื่อพรรณนารายละเอียดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามสภาพจริงภายใต้บริบทสิ่งแวดล้อมที่เป็นอยู่ ณ ขณะนั้น

1. พื้นที่ที่ใช้เก็บข้อมูล

พื้นที่ที่ใช้เก็บข้อมูล คือ สถานประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน ในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง หมู่บ้านร่มโพธิ์เงิน และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย อันเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องกันตามแนวเส้นทางท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า-ผาดั่ง

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน จำแนก ดังนี้

1. ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 9 คน จำแนกตามพื้นที่ท่องเที่ยว 3 แห่ง คือ ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน พื้นที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะเก็บข้อมูลจากตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจรีสอร์ท ผู้จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก และผู้ประกอบการขนส่งนักท่องเที่ยวประเภทธุรกิจ พื้นที่ละ 1 คน

2. ผู้นำชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยว 6 คน คือ ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล บ้านร่มฟ้าทอง บ้านร่มโพธิ์เงิน และบ้านร่มฟ้าหลวง ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

3. การรับรองจริยธรรมวิจัยในมนุษย์

4. เกณฑ์การนำผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกจากกระบวนการเก็บข้อมูล

1) ความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กรณีผู้ให้ข้อมูลสำคัญแจ้งถึงความไม่พร้อมในทุกกรณี

2) เหตุผลอื่นที่พบระหว่างการเก็บข้อมูล

5. การคุ้มครองดูแลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยยินยอมให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญออกจากกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลได้ ทั้งในช่วงระหว่างการเก็บข้อมูล และภายหลังการเก็บข้อมูล ซึ่งผู้วิจัยจะมอบเอกสารแสดงรายละเอียดการติดต่อกับผู้วิจัย หากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความประสงค์ไม่ขอให้นำข้อมูลที่มอบให้ระหว่างการเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลที่ได้รับมาใช้ในงานวิจัย และรายงานต่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถอนตัวว่าข้อมูลที่ได้รับจากผู้ถอนตัวจะไม่ถูกระบุหรือนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัยชิ้นนี้

6. การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการบันทึกข้อมูลแบบนิรนาม (anonymous) ในรายงานการวิจัยจะไม่มีการบ่งชี้ตัวบุคคล สถานประกอบการ ที่ตั้งของสถานประกอบการ ประเภทของธุรกิจของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ไม่มีการถ่ายภาพ และบันทึกเสียง รวมถึงการตีพิมพ์ผลงานการวิจัยที่ผู้อ่านไม่สามารถบ่งชี้ตัวตนของผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้

7. กระบวนการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยจะชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย รวมทั้งข้อคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ สิทธิของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการปฏิเสธ การให้ข้อมูลทั้งหมดหรือสามารถให้ข้อมูลได้เพียงบางส่วน รวมถึงการถอนตัวจากการเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งระหว่างการให้ข้อมูล หรือภายหลังการให้ข้อมูล ก่อนที่งานวิจัยจะตีพิมพ์เผยแพร่

8. ข้อพิจารณาเรื่องชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หากพบว่าข้อมูลที่ได้รับจะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของชุมชน หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลดังกล่าวมาระบุไว้ในงานวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ เรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว : ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว ภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย โดยมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย
  - 1) ประเภทของธุรกิจ (รีสอร์ท/จำหน่ายสินค้าของที่ระลึก/ขนส่งนักท่องเที่ยว)
  - 2) ที่มาของแหล่งทุน (จำนวนห้องพัก)
  - 3) ช่วงเวลาที่เริ่มต้นทำธุรกิจ
  - 4) ฤดูกาลท่องเที่ยว
  - 5) รายได้จากการท่องเที่ยวต่อปี
  - 6) อาชีพอื่น/รายได้
2. การใช้สิทธิชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
  - 2.1 สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร
    - 1) สิทธิเกี่ยวกับพื้นที่สถานประกอบการ
      - การได้มาของสิทธิ การครอบครอง
      - จำนวนพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์
    - 2) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของชุมชน
      - เส้นทางท่องเที่ยว
      - พื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยว

3) ข้อตกลงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมในชุมชน

- การกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากร
- การกำหนดค่าธรรมเนียม ค่าใช้จ่ายร่วมกัน

4) การจัดการความขัดแย้ง

- ความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการ
- ความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

2.2 สิทธิการจัดการการท่องเที่ยว

1) ด้านนิเวศวิทยา

- การจัดการขยะ
- การจัดการสิ่งปฏิกูล

2) ด้านกายภาพ

- ฤดูกาลการท่องเที่ยว
- จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ยอมรับได้
- การจัดการนักท่องเที่ยวส่วนเกินความสามารถ

3) ด้านสังคม

- พฤติกรรมนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชน

4) ด้านเศรษฐกิจ

- การกระจายรายได้ให้คนในชุมชน
- การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน

2.3 สิทธิการร่วมกำหนดนโยบาย

- เงื่อนไข กฎเกณฑ์ของผู้ประกอบการ
- เงื่อนไข กฎเกณฑ์จากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่
- การควบคุมดูแลนักท่องเที่ยว

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยใช้วิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence : IOC) จากผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 3 ท่าน

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ล่วงหน้า
2. นำแบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามวัน เวลาและสถานที่ที่ได้นัดหมายไว้ล่วงหน้าไว้ก่อนแล้ว

3. แนะนำตัวผู้วิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย เกณฑ์การนำเข้าและการคัดออกของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการดูแลคุ้มครองผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
4. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามประเด็นที่กำหนดไว้ บันทึกการสัมภาษณ์ในประเด็นที่สำคัญ
5. หลังการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแต่ละคน ผู้วิจัยและสรุปประเด็นแต่ละข้อ
6. สรุปรวบรวมข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์ แต่ละวันเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาคสนาม พร้อมบันทึกข้อมูลตามแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และหลังจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะสรุปประเด็นสำคัญพร้อมวางแผนสำหรับการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปว่าควรให้ความสนใจในประเด็นใด
2. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูล (typological analysis) โดยผู้วิจัยจะแยกแยะความแตกต่างและความคล้ายคลึงของข้อมูล พิจารณาการเรียงลำดับสอดคล้องกับประเด็นหลักของข้อมูล และการแปลความหมายของข้อมูล การเชื่อมความสัมพันธ์กับประเด็นหลักข้อมูล
3. การพิจารณาคุณภาพงานวิจัย โดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า ด้านข้อมูล (data triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลการสัมภาษณ์ซ้ำกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มเดียวกัน
4. สรุปผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว และการตรวจสอบคุณภาพแบบสามเส้าด้านข้อมูล โดยการเปรียบเทียบข้อมูลการสัมภาษณ์ซ้ำกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในกลุ่มเดียวกัน ได้ผลการศึกษา ดังนี้

ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ภูชี้ฟ้า)

หมู่บ้านร่มฟ้าทอง มีประชากร 118 คน 42 หลังคาเรือน มีเส้นทางขึ้นภูชี้ฟ้าด้านอำเภอเวียงแก่น โดยเป็นเส้นทางรถยนต์จากถนนสายบ้านฮวก-ผาดั่ง ประมาณ 1.2 กิโลเมตร และเส้นทางเดินเท้า 400 เมตร มีรีสอร์ตในหมู่บ้าน 14 แห่ง รถบริการรับส่งนักท่องเที่ยว 22 คัน ร้านจำหน่ายของที่ระลึกนักท่องเที่ยว 4 ร้าน

สิทธิชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ผู้มีสิทธิสร้างรีสอร์ตในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง ต้องเป็นราษฎรอาสาสมัครที่ได้รับการคัดเลือกจากกองทัพภาคที่ 3 ให้มาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง ซึ่งจัดสรรบ้านพักในพื้นที่ 100 ตารางวา และพื้นที่ทำการเกษตรให้ครอบครัวละ 15 ไร่ รีสอร์ตในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าทองส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในหมู่บ้าน มีบางส่วนตั้งอยู่ริมถนนสายบ้านฮวก-ผาดั่ง การสร้างรีสอร์ตในหมู่บ้านร่มฟ้าทองตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าได้รับความนิยมเมื่อ 30 ปีที่แล้ว ซึ่งมีการต่อเติมและขยายรีสอร์ตในพื้นที่ซึ่งมีรีสอร์ตขนาดใหญ่หลายแห่ง ในขณะที่ปัจจุบันไม่มีการสร้างรีสอร์ตในพื้นที่พักอาศัยในหมู่บ้าน แต่มีการตั้งรีสอร์ตในพื้นที่ทำการเกษตร ริมถนนสายบ้านฮวก-ผาดั่ง และทางอำเภอกำหนดให้ประชาชนสร้างได้ไม่เกิน 4 ห้อง โดยต้องนำแบบแปลนไปขออนุญาตจาก อบต. ชุมชนมีข้อกำหนดอย่างชัดเจนว่าผู้สร้างรีสอร์ตจะต้องเป็นประชาชนในพื้นที่ และห้ามบุคคลภายนอกเช่าพื้นที่จากประชาชนในหมู่บ้านเพื่อสร้างรีสอร์ตในลักษณะนอมินี

ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้าและผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกบริเวณภูชี้ฟ้า จะต้องเป็นประชาชนหมู่บ้านร่มฟ้าทองเท่านั้น

องค์การบริหารส่วนตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย สนับสนุนหมู่บ้านร่มฟ้าทองในการจัดสร้างถนนถึงแหล่งท่องเที่ยว สร้างลานจอดรถนักท่องเที่ยว สามารถจอดรถยนต์ได้ 30 คัน สร้างร้านค้า และห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว หมู่บ้านร่มฟ้าทองไม่จำกัดสิทธินักท่องเที่ยว หากต้องการขับรถจากถนนสายหลักขึ้นสู่ลานจอดรถนักท่องเที่ยว แต่หากเป็นช่วงเวลาฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก และในช่วงเวลาเช้านักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นไปชมดวงอาทิตย์ขึ้นที่ภูชี้ฟ้า จะปิดกั้นไม่ให้นักท่องเที่ยวขับรถยนต์ขึ้นไปเอง เนื่องจากปัญหาความปลอดภัยในการจราจร โดยชุมชนจะกำหนดให้นักท่องเที่ยวขึ้น-ลง โดยรถรับส่งนักท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยเก็บค่าโดยสารตามที่กำหนด

การก่อสร้างและบำรุงรักษาถนนและระบบประปาภูเขาของหมู่บ้าน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบล การบำรุงรักษาหมู่บ้านจะได้รับสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะอุปกรณ์การซ่อมแซมระบบประปาภูเขาของหมู่บ้าน หากเกิดการชำรุดเสียหาย หมู่บ้านจะจัดเวรดูแล ซ่อมแซม โดยใช้เงินกองกลางของหมู่บ้านจัดซื้ออาหาร น้ำดื่มสำหรับผู้มาซ่อมแซมทั้งเส้นทางและระบบประปาภูเขา

การกำหนดพื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยว เนื่องจากรีสอร์ทในหมู่บ้านร่มฟ้าทองส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ร่วมกันกับพื้นที่พักอาศัยของประชาชนในหมู่บ้าน ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าพักมากพบปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ จึงมีการกำหนดพื้นที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวของแต่ละรีสอร์ทในบริเวณพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้าน ส่วนพื้นที่จอดรถรองรับนักท่องเที่ยวขึ้น-ลงภูชี้ฟ้า จัดบริเวณพื้นที่สาธารณะอย่างเพียงพอ

ขอบเขตการใช้ทรัพยากรกำหนดให้ประชาชนในหมู่บ้านสามารถใช้ทรัพยากรร่วมภายในพื้นที่ชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยว แต่ก็ไม่ปฏิเสธนักท่องเที่ยว หรือบุคคลภายนอกใช้ทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน เช่น ถนน ลานจอดรถ รวมถึงการชมดอกพญาเสือโคร่ง และดอกเสี้ยวป่า ซึ่งปลูกในพื้นที่ของหมู่บ้าน

การเรียกเก็บค่าธรรมเนียม คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการรีสอร์ทตามประเภทของอาคาร ส่วนค่าธรรมเนียมการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้าจะคิดเป็นรายวัน เฉพาะวันที่นำรถยนต์มาบริการ สำหรับร้านขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพียงแต่กำหนดให้ผู้ประกอบการช่วยกันเก็บขยะบนภูชี้ฟ้าและทำความสะอาดห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว

การจัดการความขัดแย้งจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากรีสอร์ทในหมู่บ้านร่มฟ้าทองจะตั้งอยู่ในชุมชน จึงกำหนดให้นักท่องเที่ยวงดใช้เสียงดัง ตั้งแต่เวลา 22.00 น. – 04.00 น. ในวันถัดไป เจ้าของรีสอร์ทจะเป็นผู้แจ้งให้นักท่องเที่ยวทราบก่อนเข้าพัก ซึ่งไม่พบปัญหาจากการใช้เสียงของนักท่องเที่ยว เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่เข้าพักมีความประสงค์เที่ยวชมความงามและความสงบของธรรมชาติ จึงยินยอมตามข้อกำหนด แต่หากมีนักท่องเที่ยวส่งเสียงดังเจ้าของรีสอร์ทจะเป็นผู้ห้ามปรามนักท่องเที่ยว จึงไม่พบปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน สำหรับความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการจะไม่พบ เนื่องจาก ผู้ประกอบการในชุมชนเป็นประชาชนในหมู่บ้านเดียวกัน ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน นักท่องเที่ยวที่เลือกเข้าพัก จะเลือกที่พักที่รีสอร์ท ลงโฆษณาในเว็บไซต์จึงไม่มีการแข่งขันตัดราคากัน ส่วนปัญหาความขัดแย้งที่ผู้นำชุมชนมีความวิตกกังวลมากที่สุดคือความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ตั้งแต่ช่วงที่มีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้ฟ้าเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาควบคุมดูแลความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยวในชุมชน จัดระเบียบการใช้รถยนต์ขึ้น-ลงภูชี้ฟ้า รวมถึงการจัดระเบียบร้านขายสินค้าที่ระลึก แต่เนื่องจากช่วงเวลาของการท่องเที่ยวเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 04.00 น. นักท่องเที่ยวเริ่มเดินทางชมดวงอาทิตย์ขึ้นที่ภูชี้ฟ้า และจะมีนักท่องเที่ยวที่ทยอยเดินทางมาตลอดวัน เจ้าหน้าที่รัฐมีกำลังไม่พอเพียงกับการดูแลนักท่องเที่ยวได้ตลอดจึงถอนกลับไป

การจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน

ด้านนิเวศวิทยา หมู่บ้านร่มฟ้าทองไม่มีสถานที่จัดการขยะของตนเอง ผู้ประกอบการจะดำเนินการฝังกลบขยะเปียกในพื้นที่ทำการเกษตรของตนที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน เพื่อป้องกันกลิ่นเหม็นรบกวนนักท่องเที่ยว และประชาชนในชุมชน หากเป็นขยะแห้งและขยะที่นำกลับมาใช้ได้ แต่ละครัวเรือนจะนำขยะใส่รถยนต์ไปฝากทำลายที่หมู่บ้านห้วยห้าน อำเภอเวียงแก่น ซึ่งมีสถานที่กำจัดขยะของหมู่บ้าน โดยได้รับการสนับสนุนเตาเผาขยะจาก อบต.ปอ สาเหตุที่นำขยะไปจัดการที่หมู่บ้านห้วยห้านเป็นเพราะประชาชนในหมู่บ้านร่มฟ้าทองส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านห้วยห้าน เตาเผาขยะบ้านห้วยห้านมีขนาดใหญ่ ศักยภาพเพียงพอต่อการรับกำจัดขยะจากหมู่บ้านร่มฟ้าทอง รวมทั้งระยะทางจากหมู่บ้านร่มฟ้าทองถึงหมู่บ้านห้วยห้านก็ห่างกันประมาณ 3 กิโลเมตร สะดวกต่อการนำขยะไปจัดการ การจัดการสิ่งปฏิกูลแต่ละครัวเรือนและรีสอร์ทที่มีบ่อเกรอะของตนเอง อบต.ประสานงานกับผู้จัดเก็บสิ่งปฏิกูลเอกชน จัดเก็บในอัตราที่เหมาะสมและเป็นธรรม

ด้านสังคม พบว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าถึงจุดอิ่มตัว จำนวนนักท่องเที่ยวเริ่มลดลงตั้งแต่ก่อนเกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ผู้นำชุมชนพยายามเพิ่มจุดท่องเที่ยวในหมู่บ้านประเภทใหม่ เช่น การเที่ยวชมดอกพญาเสือโคร่งในช่วงต้นเดือนมกราคม และดอกเสี้ยวป่าช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ ไม่พบพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของประชาชนในชุมชนในขณะที่ประชาชนในชุมชนกลุ่มที่ประกอบอาชีพทำการเกษตร และไม่เกี่ยวข้องกับการธุรกิจการท่องเที่ยวให้การยอมรับและสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับนักท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการรีสอร์ทและผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยว ซึ่งค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บดังกล่าวถูกนำไปใช้เป็นกองทุนของหมู่บ้านสำหรับกิจกรรมภายในหมู่บ้าน โดยไม่ต้องเรียกเก็บจากประชาชนในหมู่บ้าน เหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ

ด้านเศรษฐกิจ การมีแหล่งท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ความงดงามของธรรมชาติ บรรยากาศที่ดี มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนสร้างรายได้กับผู้ประกอบการในชุมชน ผู้ที่มีเงินลงทุนจะสร้างรีสอร์ทรับนักท่องเที่ยว ผู้ที่มีรถยนต์ใช้เวลาว่างจากการขนส่งวัสดุอุปกรณ์และผลผลิตทางการเกษตร รับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า ประชาชนบางส่วนขึ้นไปจำหน่ายสินค้าของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว บุตรหลานของประชาชนใช้เวลาว่างหลังจากเลิกเรียนเก็บฟืนขายให้นักท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน

นโยบายการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน กำหนดให้ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทุกประเภทในพื้นที่ของหมู่บ้านต้องเป็นผู้อยู่อาศัยและมีทะเบียนบ้าน ภายในหมู่บ้านร่มฟ้าทองเท่านั้น ซึ่งโอกาสที่บุคคลภายนอกเข้ามาสวมทะเบียนเป็นไปได้อย่าง เนื่องจากหมู่บ้านร่มฟ้าทองและหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งตามแนวเส้นทางสายบ้านฮวก ผาตั้ง เป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งจากกองทัพภาคที่ 3 ตามยุทธศาสตร์สร้างความมั่นคงตามแนวชายแดน โดยรับสมัครราษฎรอาสาสมัครจากทหารกองหนุนและประชาชนในพื้นที่เข้าไปตั้งถิ่นฐานประกอบอาชีพในหมู่บ้านตลอดแนวชายแดน โดยกองทัพภาคที่ 3 จัดสร้างบ้านพักในพื้นที่ 100 ตารางวาและจัดสรรพื้นที่ทำการเกษตรครอบครัวละ 15 ไร่ สิทธิการเข้าพักอาศัยและการทำกิน

ไม่สามารถจำหน่ายถ่ายโอนให้กับผู้อื่นได้ เมื่อมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าประชาชนในพื้นที่จึงปรับเปลี่ยนดัดแปลงที่พักรองรับนักท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นพื้นที่พักอาศัยภายในชุมชน เมื่อมีการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น พื้นที่ในชุมชนไม่เพียงพอรวมถึงความแออัดของสถานที่พัก ผู้ประกอบการรายใหม่จึงสร้างรีสอร์ตภายในพื้นที่ทำการเกษตรของตน ที่ได้รับการจัดสรรพื้นที่จากกองทัพภาคที่ 3 สำหรับผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมการจราจร บนเส้นทางขึ้นภูชี้ฟ้า เนื่องจากสภาพถนนแคบ เส้นทางคดเคี้ยวสูงชัน อบต.ได้มาบูรณะปรับปรุงพื้นที่ถนนเป็นคอนกรีต นักท่องเที่ยวสามารถขับรถขึ้นไปได้ด้วยตนเอง สำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่คุ้นชินเส้นทางสามารถใช้บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยว ณ จุดบริการหน้าหมู่บ้านได้ แต่หากเป็นช่วงเวลา 04.00 น. – 06.00 น. หากนักท่องเที่ยวต้องการขึ้นชมดวงอาทิตย์ขึ้นบริเวณภูชี้ฟ้า หมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์ขึ้นไปเอง เนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวมาก รวมทั้งการขับรถขึ้นภูในสภาพถนนที่มีดจะเป็นอันตราย จึงกำหนดให้นักท่องเที่ยวที่มีความประสงค์ขึ้นภูชี้ฟ้าต้องใช้บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านเท่านั้น ซึ่งผู้ประกอบการจะเป็นประชาชนในหมู่บ้านให้บริการนักท่องเที่ยว เฉพาะช่วงที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเท่านั้น เช่นเดียวกับผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ซึ่งจำกัดผู้มีสิทธิตั้งร้านค้าเฉพาะประชาชนในหมู่บ้าน

ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่าปัจจุบันการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าน่าจะถึงจุดอิ่มตัว แนวโน้มของนักท่องเที่ยวลดลงเรื่อย ๆ สังเกตได้ตั้งแต่ก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยว เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ นักท่องเที่ยวมาเข้าพักในรีสอร์ตทุกแห่ง มีการจองห้องพักมากกว่าร้อยละ 80 โดยเฉพาะช่วงวันหยุดเทศกาล เช่น ช่วงวันหยุดยาวเดือนธันวาคม ปีใหม่ ตรุษจีน นักท่องเที่ยวเข้าพักเต็มทุกระยอง หลังวิกฤติโควิดช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวพบว่า มีนักท่องเที่ยวลดลงอย่างเห็นได้ชัด ยังพบปัญหาเจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่พยายามเข้ามาควบคุม ตรวจสอบและจัดการเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวรีสอร์ต และคิวรถรับส่งนักท่องเที่ยวและปัญหาที่สำคัญคือ ผู้ประกอบการรีสอร์ตมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการเตรียมประกาศจากหน่วยงานภูชี้ฟ้า เป็นอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่และปัญหาเอกสารการใช้ประโยชน์จากที่ดินในพื้นที่ แม้ว่าพื้นที่หมู่บ้านอยู่ในพื้นที่ความมั่นคงของกองทัพภาค 3 แต่ก็มี ความสับสนต่อการถูกรื้อถอนดงกรณีการรื้อถอนรีสอร์ตทาบเบิกและม่อนแจ่ม

ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ภูชี้ดาว)

หมู่บ้านร่มโพธิเงิน มีประชากร 123 คน 50 หลังคาเรือน มีเส้นทางขึ้นภูชี้ดาว อำเภอเวียงแก่น เป็นเส้นทางเดินจากถนนสายบ้านฮวก – ผาตั้ง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตรและเส้นทางเดินเท้า 200 เมตร มีรีสอร์ตในหมู่บ้าน 8 แห่ง รถบริการรับส่งนักท่องเที่ยว 20 คัน ร้านจำหน่ายของที่ระลึก นักท่องเที่ยว 2 ร้าน

สิทธิชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

การเป็นผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวต้องเป็นประชาชนที่มีทะเบียนบ้านอยู่ในชุมชนเท่านั้น การสร้างรีสอร์ตของชุมชนจะแยกตัวออกจากพื้นที่ การสร้างรีสอร์ตของชุมชนจะแยกตัวออกจากพื้นที่ที่ชุมชนโดยรีสอร์ตของหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงินจะกระจายตามพื้นที่ทำการเกษตรที่ได้รับจัดสรร

เส้นทางการท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว กลุ่มผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวช่วยกันถากถางทำถนนขึ้นไปภายหลังใช้งบประมาณจาก อบต. ซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดเสียหายในบางช่วงของเส้นทาง

ระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านจะเก็บเงินกันซื้ออุปกรณ์ท่อน้ำ ข้อต่อ กาว เพื่อบำรุงรักษา และซ่อมแซมโดยกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ตใช้น้ำมากกว่าชาวบ้านทั่วไป จึงยินดีที่จะจ่ายค่าซ่อมแซมมากกว่า 2 เท่า เช่น ถ้าเก็บเงินหลังคาเรือนละ 500 บาท กลุ่มรีสอร์ตยินดีจ่ายให้รีสอร์ตละ 1,000 บาท จึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำระหว่างประชาชนกับรีสอร์ต

การกำหนดพื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยว มีการกำหนดพื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว บริเวณทางขึ้นภู คณะกรรมการหมู่บ้านไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นภูชี้ดาว เนื่องจากเส้นทางขึ้นภูชี้ดาวสูงชันและทิวทัศน์ดี ผู้ขับขี่รถยนต์ต้องมีความชำนาญในเส้นทาง รวมทั้งสภาพถนนแคบ ต้องใช้วิทยุสื่อสารติดต่อประสานงานระหว่างรถยนต์ทุกคัน เพื่อกำหนดจุดทางเบี่ยงซึ่งกลุ่มผู้ขับรถยนต์รับส่งนักท่องเที่ยวจะทราบจุดทางเบี่ยงแต่ละจุดของเส้นทาง สำหรับพื้นที่จอดรถยนต์ของนักท่องเที่ยวที่เข้าพักแต่ละรีสอร์ตมีพื้นที่จอดรถบริเวณที่พักเพียงพอสำหรับผู้เข้าพัก

การกำหนดข้อตกลงร่วมกันของผู้ประกอบการในชุมชน

ผู้ประกอบการสามารถใช้พื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเพื่อสร้างรีสอร์ตได้ ซึ่งรีสอร์ตทั้งหมดของหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงินจะสร้างบริเวณริมถนนสายบ้านฮวก-ผาดัง ไม่มีรีสอร์ตอยู่ภายในหมู่บ้าน ผู้ประกอบการรีสอร์ตใช้ทรัพยากรร่วมของชุมชนคือระบบประปาภูเขา

ผู้ค้าขายของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวบนทางขึ้นภูชี้ดาว คือประชาชนในหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงิน ผู้ประกอบการแต่ละรายจะสร้างร้านค้าของตนเองไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายให้หมู่บ้าน เพราะถือว่าเป็นการอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยว แต่ผู้ประกอบการต้องช่วยกันเก็บขยะบนภูชี้ดาว และทำความสะอาดห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยว

ผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาวทุกคน ต้องเป็นประชาชนในหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงิน ไม่มีการรับรถจากหมู่บ้านอื่นขึ้นภูชี้ดาว รวมถึงรถที่รับนักท่องเที่ยวจากรีสอร์ตในหมู่บ้านอื่นจะต้องให้นักท่องเที่ยวใช้บริการเฉพาะรถรับส่งนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงินเท่านั้น เช่นเดียวกับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจากหมู่บ้านร่วมโพธิ์เงินหากต้องการรับนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้าหรือภูชี้เดือนก็ต้องใช้รถรับส่งนักท่องเที่ยวเฉพาะของหมู่บ้านนั้น คณะกรรมการหมู่บ้านเรียกเก็บค่าธรรมเนียมผู้ขับรถส่งนักท่องเที่ยวเที่ยวละ 40 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดการคิวรถ ส่วนเงินที่เหลือจะใช้เป็นเงินกองทุนสำหรับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

การจัดเก็บค่าธรรมเนียม หมู่บ้านไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการรีสอร์ท เนื่องจากรีสอร์ททุกแห่งจะตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตทำการเกษตรของเจ้าของรีสอร์ท ไม่ได้ใช้ทรัพยากรของหมู่บ้าน ได้แก่ น้ำประปาภูเขา โดยรีสอร์ทจะใช้น้ำที่ต่อไว้สำหรับพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวจะเก็บค่าจอดรถเที่ยวละ 40 บาท สำหรับค่าจ้างผู้จัดคิวรถ การซ่อมแซมถนนขึ้นภูชี้ดาว การจัดทำซ่อมแซมเส้นทางเดินเท้าขึ้นภูชี้ดาว

การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ไม่พบปัญหานักท่องเที่ยวส่งเสียงดัง เจ้าของรีสอร์ทจะกำหนดให้นักท่องเที่ยวงดใช้เสียงตั้งแต่เวลา 4 ทุ่ม ส่วนความขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการไม่พบ เนื่องจากผู้ประกอบการทั้งหมดเป็นคนในหมู่บ้านเป็นญาติพี่น้องกัน สำหรับความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่พบในพื้นที่ เจ้าหน้าที่รัฐ หน่วยงานอื่นไม่เข้ามาในพื้นที่เนื่องจากในหมู่บ้านมีชุดปฏิบัติการของทหารพรานตั้งอยู่ ทหารพรานช่วยเหลือคัดกรองรถยนต์ของนักท่องเที่ยว ป้องกันไม่ให้นักท่องเที่ยวขับรถยนต์ขึ้นภูชี้ดาว เพราะเส้นทางคดเคี้ยวสูงชัน รวมทั้งถนนเป็นดิน ผู้ขับขี่รถยนต์ไม่ชำนาญทางอาจเกิดอุบัติเหตุ

การจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน

ด้านนิเวศวิทยา หมู่บ้านร่มโพธิเงินมีปัญหาด้านการจัดการขยะ เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีที่ทิ้งขยะที่จัดเป็นที่ทิ้งขยะของหมู่บ้าน การจัดการขยะโดยการกองทิ้งและเผาจะทำให้เกิดควันไฟรบกวนการท่องเที่ยว การฝังกลบจะมีปัญหาเรื่องน้ำเสียจากบ่อขยะเพราะหมู่บ้านร่มโพธิเงินอยู่บนพื้นที่ต้นน้ำห้วยห่าน วิธีการจัดการขยะจึงใช้แยกขยะหากเป็นขยะเปียกที่ย่อยสลายได้ จะฝังกลบในพื้นที่ของตนเอง แต่หากเป็นขยะแห้งขยะที่สามารถนำกลับมาใช้จะนำไปใส่รถของแต่ละบ้านนำไปจัดการที่เตาเผาขยะหมู่บ้านห้วยห่าน โดยยอมเสียค่าเผาขยะเดือนละ 20 บาท ต่อครัวเรือน ทุกครัวเรือนชำระเท่ากันหมด

ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนในชุมชนมีรายได้เสริมจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวคือ เดือนตุลาคม ถึงเดือนเมษายน ส่วนในช่วงฤดูฝนมีนักท่องเที่ยวน้อย อาจมีรีสอร์ทบางแห่งเปิดรับนักท่องเที่ยวบ้าง แต่การขึ้นลงภูชี้ดาวไม่สามารถทำได้เนื่องจากถนนลื่น เป็นโคลนรถยนต์ไม่สามารถวิ่งบนถนนได้

การกำหนดนโยบายด้านการท่องเที่ยวของชุมชน หมู่บ้านจะของงบประมาณสนับสนุนจาก อบต. พัฒนาระบบขึ้นภูชี้ดาวให้สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวภูชี้ดาวเพื่อให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากภูชี้ฟ้าถึงผาดั้ง รับทราบข้อมูลจุดจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยว และสภาพธรรมชาติ ความงดงามของภูชี้ดาว การส่งเสริมการตลาดให้ประชาชนนำผลผลิตทางการเกษตรวางขายนักท่องเที่ยวบริเวณจุดจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว รวมถึงการสร้างโรงคั่วกาแฟซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว

ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงตั้งแต่เกิดสถานการณ์โควิด และปัญหาความไม่มั่นใจของผู้ประกอบการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า

ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ภูชี้เดือน)

หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง มีประชากร 120 คน 40 หลังคาเรือน มีเส้นทางขึ้นภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น โดยเป็นเส้นทางรถยนต์จากถนนสายบ้านฮวก-ผาตั้ง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร และเส้นทางเดินเท้า 300 เมตร มีรีสอร์ตในหมู่บ้าน 3 แห่ง รถบริการรับส่งนักท่องเที่ยว 10 คัน ร้านจำหน่ายของที่ระลึกนักท่องเที่ยวบริเวณจุดจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยว 1 ร้าน

สิทธิชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

ผู้มีสิทธิสร้างรีสอร์ตในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง ต้องเป็นประชาชนที่มีชื่อในทะเบียนบ้านของหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง โดยเจ้าของบ้านเป็นราษฎรอาสาสมัครที่ผ่านการคัดเลือกจากโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงดอยยาว ดอยผาหม่น ดอยผาจิ กองทัพภาคที่ 3 ที่จัดสรร บ้านพักบนพื้นที่ 1 งาน และพื้นที่ทำการเกษตร 15 ไร่ ปัจจุบันโครงการฯ มอบพื้นที่ให้อยู่ในการปกครองของกระทรวงมหาดไทย เจ้าของสิทธิจะไม่สามารถจำหน่ายถ่ายโอนให้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่บุตรของตนได้ กรณีผู้ได้รับสิทธิไม่มีความประสงค์อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาคัดสรรจากบุตรหลานของคนในชุมชนให้รับสิทธิแทน โดยจะไม่อนุญาตให้บุคคลนอกชุมชนเข้ามาอาศัยในพื้นที่ การสร้างรีสอร์ตในหมู่บ้านจะสร้างในพื้นที่ทำการเกษตรนอกเขตพื้นที่พักอาศัยของหมู่บ้าน เจ้าของรีสอร์ตทั้ง 3 แห่งเป็นประชาชนในหมู่บ้าน ไม่มีแนวโน้มการก่อสร้างรีสอร์ตเพิ่มเติมอีก

ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและผู้จำหน่ายสินค้าของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวทุกคนเป็นประชาชนในหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวภูชี้เดือนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีผู้รู้จักน้อย จึงมีผู้ให้บริการนักท่องเที่ยวน้อย ประชาชนในชุมชนส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพทำการเกษตร ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจการท่องเที่ยว

การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของชุมชน เส้นทางท่องเที่ยวภูชี้เดือนเป็นเส้นทางที่กลุ่มผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวร่วมกันพัฒนาบุกเบิกตามเส้นทางป่าชุมชนที่ประชาชนในหมู่บ้านใช้เข้าไปในสวนกาแฟ และดูแลไว้ที่ปล่อยไว้ในพื้นที่ป่าชุมชนเนื่องจากสภาพถนนเป็นเส้นทางดิน บนภูเขาที่สูงชัน ผู้ที่มีความชำนาญการใช้รถขับเคลื่อน 4 ล้อ และคุ้นชินกับสภาพถนนจึงสามารถใช้เส้นทางได้ ในอดีตพบนักท่องเที่ยวที่ขับรถขึ้นไปภูชี้เดือน ประสบอุบัติเหตุหลายครั้ง แต่ชุมชนจะไม่ห้ามปรามนักท่องเที่ยวที่ยืนยันนำรถยนต์ส่วนตัวใช้เส้นทางขึ้นภูชี้เดือน สำหรับการใช้น้ำประปาทุกรีสอร์ตที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง จะมีระบบประปาภูเขาเพื่อการเกษตรกระจายไปในทุกพื้นที่ทำการเกษตร จึงไม่มีปัญหาการใช้น้ำเกินความจำเป็นของรีสอร์ต การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมของหมู่บ้านจึงเรียกเก็บค่าธรรมเนียมเพื่อใช้จ่ายในหมู่บ้านกับทุกครัวเรือนในราคาเท่ากัน แต่สำหรับกลุ่มผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะเรียกเก็บเป็นรายปี หากปีใดผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวไม่มีความประสงค์รับส่งนักท่องเที่ยวก็ไม่ต้องชำระค่าธรรมเนียม ซึ่งค่าธรรมเนียมผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะนำไปใช้สำหรับการซื้อวัสดุ ซ่อมแซมถนนขึ้นภูชี้เดือน

การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ ไม่พบความขัดแย้งที่เกิดจากนักท่องเที่ยว เนื่องจากรีสอร์ทของหมู่บ้านอยู่ห่างกัน การแบ่งพื้นที่แบ่งห้องพักเป็นสัดส่วน การส่งเสียงดังจะพบจากรีสอร์ทที่มีลานกางเต็นท์ แต่รีสอร์ทในหมู่บ้านมีพื้นที่จำกัดจึงไม่จัดลานกางเต็นท์ ซึ่งรีสอร์ทที่จัดลานกางเต็นท์ส่วนใหญ่จะอยู่ที่บ้านร่มโพธิเงิน สำหรับผู้ประกอบการไม่มีความขัดแย้งด้านธุรกิจท่องเที่ยวเนื่องจากทุกคนเป็นประชาชนในหมู่บ้านเดียวกัน ส่วนความขัดแย้งจากเจ้าหน้าที่รัฐไม่พบเพราะหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงอยู่ห่างไกลจากหน่วยงานรัฐและลักษณะของที่ตั้งรีสอร์ทจะอยู่ห่าง การเข้ามาควบคุมจึงทำได้ยาก

การจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน

ด้านนิเวศวิทยา หมู่บ้านร่มฟ้าหลวงมีลานทิ้งขยะของชุมชนอยู่ริมถนนในหมู่บ้าน การจัดการขยะโดยการคัดแยกขยะที่นำไป recycle เก็บรวบรวมพ้อค้ำมารับซื้อส่วนที่เหลือจะนำมาเผาที่ลานทิ้งขยะ ซึ่งอยู่ห่างไกลชุมชน เศษที่เหลือจากการเผาจะมีขยะจากองค์การบริหารส่วนตำบลป้อขึ้นมาเก็บสัปดาห์ละครั้ง ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลกำลังศึกษาวิธีการจัดการขยะของกลุ่มหมู่บ้านตามแนวเส้นทางภูชี้ฟ้า-ผาดั้ง

ด้านสังคม หมู่บ้านร่มฟ้าหลวงมีพื้นที่ลานข้างถนนที่มีทิวทัศน์สวยงาม นักท่องเที่ยวที่ต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายอาจใช้พื้นที่กางเต็นท์พักแรม ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวอยู่ห่างไกลจากชุมชนเสี่ยงต่อการจี้ปล้น นักท่องเที่ยวจากผู้ที่สัญจรผ่านทางเพราะไม่มีแสงสว่างจากไฟฟ้า อีกทั้งไม่มีน้ำดื่มและที่ทิ้งขยะ เกิดความสกปรก ซึ่งชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) หน่วยทหารหรือตำรวจตระเวนชายแดนจะไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวพักแรมในพื้นที่ดังกล่าว พร้อมแนะนำให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์บริเวณรีสอร์ท ซึ่งจะเรียกเก็บค่าบำรุงสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยวที่นำเต็นท์มาเองในราคาถูก แต่ก็มีความปลอดภัยและควบคุมการทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลได้ สำหรับการเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการท่องเที่ยว ชุมชนมีรายได้จากการใช้สอยของนักท่องเที่ยวทั้งผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มาผลิตผลผลิตทางการเกษตรจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว เช่น ผัก ผลไม้ตามฤดูกาล ได้แก่ พลับ อะโวคาโด สตรอเบอร์รี่ และท้อ

ด้านเศรษฐกิจ ผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยวในชุมชน รวมถึงประชาชนมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรให้กับนักท่องเที่ยว

นโยบายการท่องเที่ยวในชุมชน ปัญหาของชุมชนคือนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลความงดงามของภูชี้เดือน ไม่ทราบจุดรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน จึงประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลของบประมาณจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์แต่ความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณจึงจัดทำป้ายไม่ทันเวลาในช่วงฤดูการท่องเที่ยว และชุมชนมีนโยบายปรับปรุงซ่อมแซมถนนขึ้นภูชี้เดือนให้สามารถเดินทางได้ในทุกฤดูกาลเพราะนอกจากจะใช้ถนนเป็นเส้นทางท่องเที่ยวแล้ว ยังใช้ถนนสายนี้เดินทางนำผลผลิตทางการเกษตรในป่าชุมชน ได้แก่ กาแฟ และผลไม้เมืองหนาว การเข้าไปดูแลวัวที่ประชาชนปล่อยเลี้ยงไว้ในป่า รวมถึงการหาพืชสมุนไพร รวมถึงเป็นเส้นทางที่หน่วยความมั่นคงใช้เดินทางตรวจตราตามแนวชายแดนด้วย

ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน พบว่า จำนวนนักท่องเที่ยวในเส้นทางภูชี้ฟ้า-ผาดั้งมีปริมาณลดลง และนโยบายของรัฐในการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ซึ่งขยายพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนกับพื้นที่ทำการเกษตรของชุมชน การรื้อถอนรีสอร์ท ดังกรณีภูทับเบิกและม่อนแจ่ม

ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ภูชี้ฟ้า)

หมู่บ้านร่มฟ้าทอง มีรีสอร์ทในพื้นที่ 14 แห่ง จัดเป็นรีสอร์ทที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่พักอาศัยในหมู่บ้าน 9 แห่ง อีก 5 แห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร ปัจจุบันมีรีสอร์ทที่ดำเนินการ 11 แห่ง ส่วนอีก 3 แห่ง หยุดดำเนินการ เนื่องจากเจ้าของรีสอร์ทย้ายภูมิลำเนาหรือเป็นผู้สูงอายุไม่สามารถดำเนินการได้ แต่มีข้อจำกัดที่ไม่สามารถขายให้บุคคลภายนอกชุมชนเข้ามาดำเนินการแทน เพราะกฎระเบียบของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านจะต้องเป็นราษฎรอาสาสมัคร ได้รับการฝึกฝนอบรมการใช้อาวุธเพื่อป้องกันตนเองตาแนวชายแดน

รีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าทองส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อาศัยร่วมกับประชาชนในชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง และเป็นรีสอร์ทกลุ่มแรกตั้งแต่มีการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ประมาณ 25 ปี ในยุคแรกตั้งอยู่ในลักษณะแบบโฮมสเตย์ คือการแบ่งห้องพักในบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก นำเงินจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรต่อเติมที่พัก ไม่สามารถกู้เงินจากธนาคารมาลงทุนก่อสร้างได้ เนื่องจากประชาชนไม่มีเอกสารสิทธิ์ประเภทที่สามารถนำไปจดจำนองกับธนาคารได้

ฤดูกาลการท่องเที่ยวของภูชี้ฟ้าอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในช่วงฤดูหนาวมีนักท่องเที่ยวเข้าพักที่รีสอร์ทมากในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ วันหยุดในช่วงเทศกาลวันปีใหม่ วันตรุษจีน นักท่องเที่ยวจะมีน้อยในช่วงฤดูฝนเนื่องจากฝนตกการเดินทางขึ้นภูชี้ฟ้าลำบาก อาจมีนักท่องเที่ยวมาบ้างในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งช่วงฤดูฝนมีรีสอร์ทเพียงบางแห่งเปิดรับนักท่องเที่ยว

รายได้เฉลี่ยต่อปีตามจำนวนห้องพักของรีสอร์ทขึ้นต่ำอยู่ประมาณปีละ 40,000 บาท แต่ก็มีแนวโน้มลดลงตามจำนวนของนักท่องเที่ยว ค่าใช้จ่ายของรีสอร์ทส่วนใหญ่จะเป็นค่าอาหารเช้านักท่องเที่ยว วัสดุอุปกรณ์การทำความสะอาดห้องพัก และค่าจ้างลูกจ้างซึ่งรีสอร์ทที่มีจำนวนห้องพักมากจะจัดจ้างลูกจ้างจากประชาชนในพื้นที่เฉพาะในช่วงฤดูกาล การท่องเที่ยว จำนวน 2-3 คน เพื่อช่วยทำความสะอาดห้องพัก

เมื่อพ้นฤดูกาลการท่องเที่ยวผู้ประกอบการรีสอร์ทจะประกอบอาชีพทำการเกษตรในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรรส่วนใหญ่จะปลูกข้าวและพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าวโพด กะหล่ำปลี หอมตัดดอก อาจจัดเตรียมห้องพักรับนักท่องเที่ยวที่มาพักในช่วงฤดูฝน

สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

ผู้มีสิทธิจัดสร้างรีสอร์ทในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง จัดสร้างรีสอร์ทในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นที่พักอาศัยครอบครัวละ 100 ตารางวา ไม่อนุญาตให้เช่าหรือถือครองพื้นที่อาศัยของเพื่อนบ้าน รวมถึงการแผ้วถางพื้นที่ป่าไม้ข้างเคียง แต่อาจปลูกไม้ดอกไม้ประดับบริเวณข้างถนนสาธารณะ

ทางเขารีสอร์ทของตนได้ ในช่วงที่มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจทัศนียภาพของภูเขามากขึ้น ที่พักไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่พื้นที่พักอาศัยในหมู่บ้านมีจำกัด ประชาชนในหมู่บ้านได้ขยายการสร้างรีสอร์ทในพื้นที่ทำการเกษตร ตัดถนนสายบ้านฮวก-ผาตั้ง ใกล้เส้นทางขึ้นภูเขามาก สามารถสร้างรีสอร์ทที่มีห้องพักมากและไม่อยู่อย่างหนาแน่นเหมือนในชุมชน มีที่จอดรถรองรับนักท่องเที่ยวได้มาก โดยการสร้างรีสอร์ทกลุ่มใหม่นี้ จะต้องนำแบบแปลนขออนุญาตจากองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อให้ที่พักมีมาตรฐานความปลอดภัย

การจำแนกประเภทของทรัพย์สิน ทรัพย์สินส่วนบุคคล คือ อาคาร สิ่งปลูกสร้างในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นที่อยู่อาศัย และพื้นที่ทำการเกษตร ทรัพย์สินส่วนรวมคือระบบสาธารณูปโภคที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวใช้ประโยชน์ร่วมกัน การตัดสินใจดำเนินการต่าง ๆ อยู่กับประชาชน และผู้บริหารชุมชนในพื้นที่ ได้แก่ ถนนในหมู่บ้าน ซึ่งใช้เป็นเส้นทางเดินทางเข้าพักในรีสอร์ท และเป็นเส้นทางขึ้นสู่ภูเขามาก ระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านซึ่งกองทัพภาคที่ 3 ได้จัดสร้างระบบประปาภูเขาเพื่อนำน้ำใช้อุปโภค บริโภค และระบบการจัดสรรน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นพื้นที่ทำการเกษตรของราษฎรอาสาสมัครในหมู่บ้าน ทรัพย์สินของรัฐที่ประชาชนไม่มีอำนาจเข้าไปจัดการคือพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวภูเขามาก ซึ่งผู้มีอำนาจหน้าที่ดูแลรับผิดชอบและจัดการแหล่งท่องเที่ยวคือหน่วยงานภูเขามาก ทำหน้าที่จัดทำป้ายบอกทาง จัดทำแนวรั้วป้องกันนักท่องเที่ยวบริเวณหน้าผารวมถึงการจัดเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัย ให้นักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูเขามากเป็นจำนวนมาก

การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ผู้ประกอบการสามารถดำเนินการทุกอย่างได้ภายในพื้นที่ที่ได้รับอนุญาต แต่ก็จะต้องไม่ไปสร้างความเดือดร้อนในพื้นที่ข้างเคียง เช่น การปรับพื้นที่ที่ลาดชันให้เป็นที่ราบต้องดูด้วยว่า ผู้ที่อยู่ด้านบนจะได้รับความเดือดร้อนจากดินถล่มลงมาในพื้นที่ที่ปรับแต่ง หรือเศษดินเศษหินจากพื้นที่ที่ปรับแต่งจะตกลงไปด้านล่างหรือไม่ นอกจากนี้ผู้ประกอบการยังสามารถปรับแต่งทางเขารีสอร์ทจากถนนของหมู่บ้านให้สวยงามได้

การบำรุงรักษาทรัพยากร ผู้ประกอบการรีสอร์ทต้องชำระเงินบำรุงหมู่บ้านมากกว่าชาวบ้านทั่วไป เมื่อมีการพัฒนาหมู่บ้านประจำเดือน ก็ต้องไปช่วยแรงกับทุก ๆ คนไม่ว่าจะเป็นการซ่อมแซมถนน ตัดหญ้าดูแลรักษาพลับพลาทรงงาน (พลับพลาที่ประทับเมื่อครั้งที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ เสด็จมาทรงงานที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง) การซ่อมแซมดูแลระบบประปาภูเขาของหมู่บ้านก็ต้องลงแรงร่วมกันทุกครั้ง

การกำหนดสิทธิผู้ประกอบการรีสอร์ท ทุกคนต้องเป็นราษฎรอาสาสมัครที่ได้รับการคัดเลือกตั้งแต่ครั้งมีโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่ดอยยาว ดอยผาหม่น ของกองทัพภาคที่ 3 ช่วงที่แหล่งท่องเที่ยวภูเขามากเป็นที่นิยม นักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นภูเขามาก ด้านหมู่บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย มีการสร้างรีสอร์ทรองรับนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ช่วงแรกที่มีการสร้างรีสอร์ทโดยคนเมืองที่เป็นราษฎรอาสาสมัครในหมู่บ้าน และคนเมืองจากนอกพื้นที่เข้ามาขอเช่าพื้นที่จาก

ผู้ได้รับสิทธิ ทำให้หมู่บ้านร่มฟ้าไทยมีรีสอร์ทที่เกิดจากการก่อสร้างของคนเมืองจำนวนมาก ภายหลังประชาชนในพื้นที่ศึกษาวิธีการจัดการรีสอร์ท และสร้างรีสอร์ทบนพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอกิ่ง ทำให้พื้นที่ดังกล่าวมีรีสอร์ทตั้งอยู่รวมกันมากกว่า 100 หลัง ในขณะที่หมู่บ้านร่มฟ้าทองศึกษาวิธีการจัดการรีสอร์ทจากหมู่บ้านร่มฟ้าไทย จึงนำรูปแบบมาจัดการที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง แต่กำหนดขอบเขตสิทธิของผู้ประกอบการอย่างชัดเจนจะไม่อนุญาตให้บุคคลนอกหมู่บ้านมาเช่าหรือซื้อสิทธิในพื้นที่ของประชาชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง หากพบกรณีดังกล่าวจะตัดสิทธิทั้งผู้ซื้อและผู้ขายสิทธิไม่ให้เข้าพักอาศัย และทำกินในพื้นที่ที่ได้รับจัดสรร ส่งผลให้รีสอร์ทที่สร้างในหมู่บ้านร่มฟ้าทองไม่มีลักษณะที่แออัดหรือมีข้อขัดแย้งระหว่างผู้ประกอบการ เนื่องจากผู้ประกอบการอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน

การจัดการขยะ ถ้าเป็นขยะเปียกจะนำไปฝังกลบในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง ส่วนขยะแห้ง ส่วนที่นำไปขายให้พ่อค้า เช่น ขวดแก้ว กระจบองเครื่องตีม ขวดน้ำพลาสติกจะเก็บสะสมขายให้พ่อค้าที่มารับซื้อถึงรีสอร์ท ขยะอื่น ๆ บางส่วนจะนำไปใส่รถยนต์ไปเผาที่หมู่บ้านห้วยหาน บางส่วนก็จะนำไปเผาในพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง ส่วนน้ำเสียจะปล่อยทิ้งให้ซึมลงที่ผิวดิน เนื่องจากหมู่บ้านร่มฟ้าทองไม่ได้อยู่ต้นน้ำ ที่มีปลายทางคือหมู่บ้านด้านล่าง จึงปล่อยน้ำเสียให้ลงในร่องน้ำ แล้วซึมลงดินไปเอง ส่วนสิ่งปฏิกูลถ้าเต็มก็จะโทรศัพท์ตามรถเก็บสิ่งปฏิกูลมาจัดเก็บ ทราบเพียงว่ารถบรรทุกสิ่งปฏิกูลจะนำไปทิ้งที่สวนผลไม้ในหมู่บ้านพื้นที่ราบโดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของสวน

ฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวเข้าพักรีสอร์ท หมู่บ้านร่มฟ้าทองในช่วงเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ รีสอร์ททุกแห่งมีนักท่องเที่ยวเต็มจำนวน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบแหล่งที่พักจากเว็บไซต์ การท่องเที่ยวต่าง ๆ การบอกต่อกัน ส่วนหนึ่งก็มาจากนักท่องเที่ยวที่ขับรถผ่าน แล้วแวะเข้ามาเอง หากมีนักท่องเที่ยวเกินจำนวนรองรับก็จะสอบถามรีสอร์ทข้างเคียงภายในหมู่บ้าน หรือแนะนำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าพักที่รีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าโพธิเงินที่อยู่ใกล้เคียงได้ เพราะประชาชนในหมู่บ้านร่มฟ้าทอง ร่มฟ้าโพธิเงิน และร่มฟ้าหลวง ทั้งสามหมู่บ้านมีรากฐานบรรพบุรุษจากหมู่บ้านห้วยหาน จึงไม่คิดที่จะแย่งชิงลูกค้า หรือมีปัญหาด้านธุรกิจกัน

ด้านสังคม นักท่องเที่ยวไม่มีอิทธิพลหรือสร้างปัญหากับชุมชน เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะออกท่องเที่ยวช่วงกลางวัน ช่วงเย็นจึงจะเข้าพักในรีสอร์ท อาจจะตื่นตั้งแต่ตี 4 เพื่อชมดวงอาทิตย์ขึ้นที่ภูชี้ฟ้า หรือบางส่วนก็จะกลับมาตอนค่ำ เพราะไปชมดวงอาทิตย์ตกที่ภูชี้ฟ้า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จึงเข้าพักช่วงค่ำ และหมู่บ้านมีกฎที่ชัดเจนว่าหลัง 4 ทุ่ม ทุกรีสอร์ทต้องเงียบเสียงเพราะรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าทอง อยู่ในชุมชน เจ้าของรีสอร์ทจะต้องแจ้งให้นักท่องเที่ยวงดส่งเสียงดังตั้งแต่ 4 ทุ่ม ซึ่งนักท่องเที่ยวก็ยอมรับกติกาข้อนี้ดี ชุมชนได้ประโยชน์จากธุรกิจการท่องเที่ยว ประมาณร้อยละ 60 ที่มีธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ส่วนที่เหลือก็ประกอบอาชีพทำการเกษตรแต่การที่มีนักท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทต้องตกแต่งทัศนียภาพรอบ ๆ รีสอร์ท การดูแลทำความสะอาดพื้นที่ ทำให้ชุมชนมีทัศนียภาพที่สวยงาม

ด้านเศรษฐกิจ การจำกัดสิทธิ์เฉพาะประชาชนในชุมชนเป็นผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่เป็นการช่วยสร้างรายได้ให้ประชาชนในชุมชน เนื่องจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทำการเกษตรมีทุนทรัพย์น้อยไม่เพียงพอสำหรับการสร้างรีสอร์ทขนาดใหญ่ เหมือนหมู่บ้านข้างเคียง การสร้างรีสอร์ทในชุมชนจึงมีลักษณะค่อย ๆ สร้างและต่อเติมตามกำลังทรัพย์ของผู้ลงทุน แต่หากเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการจากนอกพื้นที่เข้ามาก่อสร้างรีสอร์ท จะทำให้ผู้ประกอบการในหมู่บ้านไม่สามารถทำธุรกิจแข่งขันกับผู้ประกอบการจากภายนอกได้ นอกจากนี้ การทำธุรกิจรีสอร์ทของประชาชนในชุมชนก็เป็นเพียงการหารายได้เสริม เนื่องจากช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวเป็นช่วงฤดูหนาวว่างเว้นจากการปลูกพืชเศรษฐกิจ เช่น กะหล่ำปลี หอมตัดดอก และข้าวโพด การรับนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูหนาวจึงเป็นการสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการและมีการจ้างงานประชาชนในพื้นที่ที่ว่างจากการทำการเกษตรมาช่วยทำความสะอาด เกิดรายได้อีกด้วย การจำกัดสิทธิ์ผู้ประกอบการต่างพื้นที่ทำให้ผู้ประกอบการในชุมชนสามารถประกอบธุรกิจรีสอร์ทขนาดเล็ก สร้างรายได้ให้กับประชาชนในหมู่บ้านนอกเหนือจากภาคการเกษตร

สิทธิ์ร่วมกำหนดนโยบาย กลุ่มรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าทอง ร่วมกันกำหนดราคาค่าห้องพักและการเช่าที่ทางเดินที่ในราคาใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะการร่วมกันสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของชุมชน เพราะเกรงว่าหากรีสอร์ทใดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวให้การบริการไม่ดี ไม่ดูแลนักท่องเที่ยวจนเป็นข่าวเสื่อมเสียชื่อเสียงของหมู่บ้าน ก็จะไม่มีการนักท่องเที่ยวเข้าพักในรีสอร์ท กลุ่มรีสอร์ทจะพูดคุยกันเรื่องการกำหนดราคาและจะเน้นถึงการให้บริการนักท่องเที่ยว

ปัญหาที่พบจากการทำธุรกิจท่องเที่ยว นอกจากการลดจำนวนของนักท่องเที่ยว จะพบปัญหาเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษี เงินได้ของกิจการซึ่งหน่วยงานจัดเก็บภาษีจะคิดจากรายได้ของผู้ประกอบการเป็นรายปีในขณะที่กลุ่มผู้ประกอบการมีรายได้เพียงช่วง 3-4 เดือนที่รับนักท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบลดูแลพัฒนาพื้นที่รวมถึงการให้ความช่วยเหลือผู้ประกอบการไม่คุ้มค่ากับภาษีที่ผู้ประกอบการชำระให้ หากเปรียบเทียบกับพื้นที่ใกล้เคียง

ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ภูชี้ดาว)

หมู่บ้านร่มโพธิเงิน มีรีสอร์ทในพื้นที่ 8 แห่ง ทุกแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรที่ได้รับ การจัดสรรให้ใช้ประโยชน์ การสร้างรีสอร์ทเพราะต้องการรับนักท่องเที่ยวที่ล้นมาจากรีสอร์ทแถบภูชี้พานักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมผัสธรรมชาติ ความสงบและความเป็นส่วนตัว เนื่องจากกลุ่มรีสอร์ท แถบภูชี้ฟ้าเป็นกลุ่มรีสอร์ทกลุ่มแรก ๆ จะสร้างในพื้นที่อาศัยภายในหมู่บ้าน จึงมีความแออัดไม่ส่วนตัว รีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงินส่วนใหญ่เปิดให้บริการมาประมาณ 8 ปี ทุกแห่งจัดลานกางเต็นท์ บริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการประหยัดค่าห้องพัก และต้องการบรรยากาศที่สามารถก่อกองไฟ ประกอบอาหารรอบกองไฟ พร้อมชมทิวทัศน์ที่สวยงาม

เงินทุนที่ใช้สร้างรีสอร์ททั้งหมดจากรายได้การทำนายผลผลิตทางการเกษตร แต่ละปีนำมาปรับปรุงก่อสร้างขยายห้องพัก รวมถึงปรับแต่งสถานที่ กลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทที่ไม่สามารถกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ได้ เพราะทุกแห่งไม่มีเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินที่สามารถนำมาประกอบการกู้เงินได้

ฤดูกาลการท่องเที่ยว จะมีนักท่องเที่ยวเข้าพักช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ช่วงเวลาดังกล่าวจะจ้างคนในพื้นที่ 1-2 คน มาช่วยทำความสะอาด จัดเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยว ส่วนในฤดูฝนหากมีนักท่องเที่ยวผ่านมาสอบถามที่พักก็จะเปิดห้องรับได้ การประชาสัมพันธ์โฆษณาทางเว็บไซต์ และรับนักท่องเที่ยวที่แวะมาสอบถามเพราะรีสอร์ททุกแห่งตั้งอยู่ริมถนนสายบ้านฮวก-ภูชี้ฟ้า

รายได้จากรุจกีสอร์ทโดยเฉลี่ยปีละประมาณ 1 แสน - 1.5 แสนบาท และรายได้จากการทำไร่โดยเฉลี่ยก็เท่า ๆ กับการทำรีสอร์ท โดยการทำรีสอร์ทเป็นการลงทุนเพียงครั้งเดียว แต่การทำไร่ต้องลงทุนทุก ๆ ปี มีความเสี่ยงต่อความไม่แน่นอนของราคาผลผลิต

สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงิน เป็นผู้ได้รับสิทธิการถือครองที่ดินโดยกองทัพอากาศที่ 3 จัดสรรบ้านพักในพื้นที่ 50 ตารางวา และพื้นที่ทำการเกษตร 15 ไร่ รีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงินสร้างในพื้นที่ทำการเกษตรของเจ้าของรีสอร์ททุกแห่ง ซึ่งพื้นที่ทำการเกษตรจะได้รับการจัดสรรน้ำประปาภูเขาเพื่อใช้ทำการเกษตร กลุ่มรีสอร์ทจึงไม่ใช้ทรัพยากรร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน ยกเว้นการใช้ถนนสายหลักบ้านฮวก-ผาดั้ง ที่กรมทางหลวงเป็นผู้ดูแล

การกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ผู้ประกอบการสามารถก่อสร้างและดำเนินกิจกรรมภายในพื้นที่ของตนเองได้อย่างอิสระ การสร้างรีสอร์ทอยู่ริมถนนพื้นที่ด้านล่างต่ำลงไปก็เป็นพื้นที่ทำการเกษตรของตนเอง การก่อสร้างดัดแปลงหากมีเศษวัสดุ ขยะหรือสิ่งสกปรกตกลงพื้นล่างก็จะทำให้ทัศนียภาพรีสอร์ทของตนเองไม่สวยงาม เจ้าของรีสอร์ทจึงรับผิดชอบทำความสะอาดเอง ส่วนระบบประปาภูเขาในพื้นที่ทำการเกษตรที่เจ้าของพื้นที่จะต่อท่อน้ำจากบ่อพักที่กรมชลประทานจัดให้ ระบบประปาของรีสอร์ทจึงแยกออกจากระบบประปาภูเขาของชุมชน หากระบบประปาของรีสอร์ทมีปัญหาเจ้าของรีสอร์ทจะต้องเป็นผู้ดำเนินการซ่อมแซมด้วยตนเอง

การจัดการด้านนิเวศวิทยา เจ้าของรีสอร์ทต้องจัดการขยะด้วยตัวเอง เนื่องจากหมู่บ้านร่มโพธิเงินตั้งอยู่บนพื้นที่ต้นน้ำห้วยห่าน การฝังกลบขยะอาจส่งผลกระทบต่อคุณภาพของน้ำในห้วย วิธีการกำจัดขยะจึงใช้การแยกขยะ หากเป็นขยะเปียกจะถูกกำจัดด้วยการฝังกลบในพื้นที่ทำการเกษตรให้ห่างจากรีสอร์ท ป้องกันกลิ่นเหม็นรบกวนนักท่องเที่ยว ส่วนขยะแห้งจะนำไปใส่ถุงไปเผาที่หมู่บ้านห้วยห่าน หากไม่ปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการขยะด้วยวิธีนี้ จะถูกปรับจากคณะกรรมการหมู่บ้าน น้ำเสียจากรีสอร์ทจะเป็นน้ำจากห้องน้ำ การซักผ้า และการประกอบอาหาร ซึ่งมีปริมาณไม่มาก รีสอร์ทจะต่อท่อน้ำทิ้งไปปล่อยให้ซึมลงดินในพื้นที่ทำการเกษตร น้ำเสียจะไม่มีปัญหามากเท่ากับการจัดการขยะ

การจัดการนักท่องเที่ยวส่วนที่เกินความสามารถ แบ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่โทรศัพท์มาสั่งจองที่พักเป็นหมู่คณะ หากเกินความสามารถในการรับก็จะต่อรองให้นักท่องเที่ยวแบ่งเข้าพักในรีสอร์ทใกล้เคียงภายในชุมชน เช่นเดียวกับกลุ่มที่ขับรถมาสอบถามด้วยตนเองหากไม่สามารถรับได้ก็จะติดต่อรีสอร์ทใกล้เคียงที่มีห้องว่างให้มารับนักท่องเที่ยว การแข่งขันทางธุรกิจรีสอร์ทในชุมชนจะมีไม่มากนักเนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการเป็นพี่น้องกัน

ด้านสังคม การจัดสร้างรีสอร์ทในหมู่บ้านไม่มีผลทางสังคมกับประชาชน นอกจากการเพิ่มรายได้ จากการจำหน่ายสินค้าให้นักท่องเที่ยว และหากชุมชนมีกิจกรรม มีงานแต่ละรีสอร์ทก็จะจัดรางวัลหรือช่วยเงินให้หมู่บ้านจัดกิจกรรมอีกด้วย

กลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มโพธิเงิน ได้ประชุมจัดทำข้อตกลงร่วมกัน กำหนดอัตราค่าที่พักและค่าบริการ ลานกางเต็นท์ในราคาที่เหมาะสม นอกจากนี้ทุกรีสอร์ทได้รับสิทธิการรับส่งนักท่องเที่ยวผู้เข้าพักในรีสอร์ทของหมู่บ้านร่มโพธิเงินขึ้น-ลง ภูชี้ดาวโดยไม่ต้องรอคิวรถร่วมกับนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น

ปัญหาที่พบของธุรกิจรีสอร์ทคือ ความวิตกกังวลของผู้ประกอบการ หากมีคำสั่งให้รื้อถอนรีสอร์ทเนื่องจากกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทตระหนักว่า การได้รับสิทธิเข้าทำกินในพื้นที่จัดสรรของกองทัพภาคที่ 3 เป็นสิทธิเพื่อใช้พื้นที่ทำการเกษตร ภายหลังจากเติบโตของการท่องเที่ยวบนดอยผาหม่นมีเพิ่มขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวก็มากกว่าการทำเกษตร จึงปรับเปลี่ยนพื้นที่ทำการเกษตรบางส่วนสร้างเป็นรีสอร์ท นอกจากนี้ รีสอร์ทของหมู่บ้านร่มโพธิเงินตั้งอยู่ริมถนนสายหลักยังพบปัญหา เด็กวัยรุ่นหมู่บ้านอื่นขับซิ่งรถจักรยานยนต์ส่งเสียงดังรบกวนนักท่องเที่ยวในเวลากลางคืน

ผู้ประกอบการรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ภูชี้เดือน)

หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง มีรีสอร์ทในพื้นที่ 3 แห่ง ทุกแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตรที่ได้รับจัดสรรจากกองทัพภาคที่ 3 ให้ราษฎรอาสาสมัครใช้เป็นพื้นที่ทำการเกษตร รีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงตั้งอยู่ริมถนนสายบ้านฮวก - ผาตั้ง ลักษณะของรีสอร์ทเน้นการรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักผ่อนชมพระอาทิตย์ตกดินก่อนจะเดินทางไปจุดท่องเที่ยวอื่น

เงินทุนที่ใช้ก่อสร้างรีสอร์ท นำมาจากรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถใช้ที่ดินค้าประกันเงินกู้ได้ เนื่องจากเอกสารสิทธิ์ที่มีเป็นเพียงใบอนุญาตการใช้ประโยชน์เท่านั้น

การเปิดบริการรับนักท่องเที่ยว ช่วงเดือนพฤศจิกายน-กุมภาพันธ์ เนื่องจากรีสอร์ทในชุมชนร่มฟ้าหลวงเป็นรีสอร์ทที่มีขนาดเล็ก บางแห่งจัดจ้างประชาชนในชุมชนช่วงงานในช่วงฤดูการท่องเที่ยว ส่วนนอกฤดูการท่องเที่ยวจะไม่มีรีสอร์ทใดเปิดรับนักท่องเที่ยว ยกเว้นจะมีนักท่องเที่ยวที่ได้ข้อมูลทางเว็บไซต์ โทรศัพท์ติดต่อของห้องพักจึงจะเปิดห้องพักรับนักท่องเที่ยว

รายได้จากธุรกิจรีสอร์ท ปีละประมาณ 1 แสนบาท ส่วนรายได้จากการทำการเกษตรมีมากกว่า เพราะหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงมีความเหมาะสมกับการทำการเกษตรการปลูกไม้ผล เช่น พลับ อะโวคาโด และการทำสวนกาแฟ นอกจากนี้ไม้ผล ก็มีการทำไร่ ปลูกพืชไร่ได้หลายชนิด การจัดสร้างรีสอร์ทจึงเป็นเพียงอาชีพเสริมในช่วงที่ไม่ได้ทำไร่

สิทธิชุมชนเพื่อการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการรีสอร์ตหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง เป็นผู้ได้รับสิทธิการถือครองที่ดินเพื่อการทำการเกษตร จำนวนครอบครัวละ 15 ไร่ และบ้าน 1 หลัง พื้นที่ 50 ตารางวา ภายในหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง รีสอร์ตทุกแห่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร และตั้งอยู่ริมถนนใช้พื้นที่ไม่มาก ไม่มีการใช้ทรัพยากรใดร่วมกับชุมชน มีเพียงถนนสาธารณะสายบ้านฮวก-ผาดั้ง ส่วนระบบประปา จะใช้น้ำประปาจากระบบน้ำเพื่อการเกษตร และการทิ้งขยะในลานขยะของชุมชน

การกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ โดยผู้ประกอบการรีสอร์ตสามารถดำเนินการก่อสร้าง ดัดแปลงสภาพภูมิประเทศ ภายในพื้นที่ของตนเองได้ แต่ก็ไม่พบการดัดแปลงที่เป็นการขุดถากถางปรับสภาพของภูเขาให้เป็นขั้นบันไดเพื่อสร้างรีสอร์ต

ตามข้อตกลงของกองทัพภาค 3 กับราษฎรอาสาสมัคร จะไม่มีการขายหรือโอนกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินในหมู่บ้านให้กับบุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ทายาทของผู้ถือครองที่ดิน หากมีการกระทำดังกล่าว จะถูกยึดที่ดินคืนเพื่อจัดสรรให้ผู้มีความประสงค์ใช้พื้นที่ต่อไป แต่หลังจากกองทัพภาค 3 มอบอำนาจการปกครองให้หมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งตามแนวชายแดนให้อยู่ในความปกครองของกระทรวงมหาดไทย คณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้พิจารณา โดยจะไม่ยินยอมให้มีการซื้อขายกรรมสิทธิ์ที่ดินให้กับบุคคลภายนอกชุมชน หากเจ้าของพื้นที่ไม่มีความประสงค์จะทำกินในพื้นที่ก็ให้ย้ายทะเบียนบ้านออกและคณะกรรมการหมู่บ้านจะพิจารณาคัดเลือกบุคคลในพื้นที่เข้ามาทำกินในหมู่บ้านต่อไป

การจัดการด้านนิเวศวิทยา หมู่บ้านร่มฟ้าหลวงมีลานทิ้งขยะของชุมชน บนพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านที่ห่างไกลจากชุมชน คนในชุมชนที่นำขยะมาทิ้งต้องรับผิดชอบเผาขยะของตนเอง ก่อนเผาต้องมีการแยกขยะซึ่งขยะเปียกจะถูกฝังกลบบริเวณบ้านหรือพื้นที่ทำการเกษตร ส่วนขยะที่สามารถแยกไปขายให้พ่อค้ารับซื้อของเก่าก็จะถูกแยกไว้คงเหลือขยะประเภทเศษกระดาษ ถุงพลาสติก บรรจุภัณฑ์ต่าง ๆ ก็จะนำมาเผาที่ลานทิ้งขยะหมู่บ้าน ส่วนน้ำเสียจากรีสอร์ตก็จะปล่อยทิ้งในพื้นที่ทำการเกษตร

การจัดการนักท่องเที่ยวที่เกินความสามารถ จะใช้วิธีการโทรศัพท์ติดต่อรีสอร์ตในหมู่บ้านเป็นอันดับแรก ต่อมาจะติดต่อรีสอร์ตในหมู่บ้านร่มโพธิ์เงิน หากไม่มีห้องว่างก็จะแนะนำนักท่องเที่ยวให้ไปที่หมู่บ้านผาดั้ง แต่ส่วนใหญ่จะเกิดปัญหาประเภทนี้น้อย เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวมักโทรศัพท์มาจองห้องพักจ่ายเงินค่ามัดจำก่อนเข้าพักส่วนกลุ่มที่ขับรถมาหาที่พักรวมจะมีจำนวนไม่มาก ทุกรีสอร์ตจะมีห้องว่างเพียงพอเสมอ

ด้านสังคม การจัดสร้างรีสอร์ตของหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงไม่มีผลต่อชุมชน เนื่องจากที่ตั้งของแต่ละรีสอร์ตอยู่ห่างไกลจากชุมชน แต่หากชุมชน โรงเรียน สำนักสงฆ์ หรือทางอำเภอจัดงานต้องการการสนับสนุนรีสอร์ตก็จะจัดสนับสนุนตามที่ร้องขอ

ด้านเศรษฐกิจ ธุรกิจท่องเที่ยวเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับประชาชนในชุมชนในช่วงที่ว่างจากการทำการเกษตร สร้างอาชีพให้ผู้สูงอายุที่อยู่บ้านเฉย ๆ คอยติดต่อรับแขกที่มาถามหาที่พักในช่วงเวลาที่ลูกหลานออกไปทำงานที่ไร่

กลุ่มรีสอร์ทหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง ร่วมกันกำหนดค่าห้องพักไม่ให้มากเกินไปกว่ากลุ่มรีสอร์ทในหมู่บ้านอื่น และจะไม่ลดราคาต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ร่วมกัน เพราะนักท่องเที่ยวจะโทรศัพท์สอบถามราคาที่พักของรีสอร์ทหลาย ๆ แห่งก่อนตัดสินใจเลือกที่พัก หากมีการตัดราคากันมากเกินไปจะทำให้เกิดปัญหาระหว่างกันในขณะที่ผู้ประกอบการรีสอร์ทเป็นญาติพี่น้องกัน ต่างต้องพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น เมื่อเกิดไฟฟ้า ประชาชนในทุกหมู่บ้านก็ต้องไปช่วยกันดับไฟฟ้า โดยเฉพาะหากเกิดไฟฟ้าในพื้นที่การเกษตร เพราะรีสอร์ทส่วนหนึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ทำการเกษตร หากไฟฟ้าลูกกลมถึงรีสอร์ทก็จะสร้างความเสียหายต่อรีสอร์ท สำหรับภาครัฐไม่ได้เข้ามากำหนดหรือควบคุมอย่างไร

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยว สำหรับผู้ประกอบการรีสอร์ทคือการลดจำนวนของนักท่องเที่ยว ตั้งแต่เกิดโรคระบาด และปัญหาการเกิดจากความไม่ชัดเจน การถือครองที่ดินดังกรณีการรื้อถอนรีสอร์ทที่ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ และม่อนแจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า

รถรับส่งนักท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า หมู่บ้านร่มฟ้าทอง มีรถให้บริการ 20 คัน รถที่บริการเป็นรถที่ใช้ขนส่งวัสดุอุปกรณ์ พิษผลทางการเกษตร การให้บริการนักท่องเที่ยวในช่วงเดือนตุลาคม ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ให้บริการมาประมาณ 10 ปี เนื่องจากเส้นทางรถยนต์ขึ้นภูชี้ฟ้า หมู่บ้านร่มฟ้าทองได้รับการพัฒนาปรับปรุงด้วยงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลพอ พื้นถนนคอนกรีต นักท่องเที่ยวที่มีทักษะสามารถขับรถยนต์ รถจักรยานยนต์ทุกประเภทเข้าสู่ลานจอดรถภูชี้ฟ้าได้ และเส้นทางก็เป็นถนนสาธารณะใช้ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้าน กลุ่มผู้เข้าพักรีสอร์ทร่มฟ้าทอง และเจ้าหน้าที่หน่วยจัดต้นน้ำ กาว-หวาง กรรมการหมู่บ้านจึงไม่อาจปิดถนนบังคับนักท่องเที่ยวไม่ให้ขับรถยนต์ขึ้นไปภูชี้ฟ้าเหมือนเส้นทางขึ้นภูชี้ฟ้าด้านอำเภอเทิง ที่ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นไปลานจอดรถยนต์บนภูชี้ฟ้า นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลต้องการประหยัดเงิน โดยนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นภูชี้ฟ้า จึงนำรถยนต์ขึ้นภูชี้ฟ้าด้านหมู่บ้านร่มฟ้าทอง อำเภอเวียงแก่น

การจัดรถรับส่งนักท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวที่ไม่มีทักษะการขับรถบนภูเขาที่ลาดชัน เส้นทางแคบใช้บริการรถรับส่ง รวมทั้งช่วงเวลา 04.00 – 06.00 น. ที่นักท่องเที่ยวจะนิยมขึ้นชมความงามบนภูชี้ฟ้า เมื่อดวงอาทิตย์ขึ้นโดยเฉพาะในฤดูกาลการท่องเที่ยว ทำให้มีรถยนต์ใช้เส้นทางมาก คณะกรรมการหมู่บ้านจึงกำหนดให้ในช่วงเวลาเช้าและช่วงเวลายันหยุดในเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวมาก จะไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวขับรถยนต์ส่วนตัวบนเส้นทางขึ้นภูชี้ฟ้า เพื่อจัดระเบียบการจราจร และป้องกันอุบัติเหตุ

เนื่องจากเส้นทางขึ้นลงภูชี้ฟ้าจากจุดจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยว ถึงลานจอดรถบนภูชี้ฟ้า มีระยะทางประมาณ 1.2 กิโลเมตร การคิดค่าโดยสารจากนักท่องเที่ยวในอัตราที่ไม่สูงมาก รายได้จากการรับส่งนักท่องเที่ยวต่อคันต่อปี ประมาณ 15,000 บาท ในขณะที่มีรายได้จากการเกษตรสูงกว่ามาก การรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้าจึงเป็นไปในลักษณะการสร้างรายได้เสริม ในช่วงเช้าและช่วงที่ทำการเกษตร

สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การขับรรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า ผู้มีสิทธิ์คือ ผู้ที่มีรายชื่อเป็นประชาชนในหมู่บ้านร่มฟ้าทองเท่านั้น โดยใช้รถยนต์ส่วนบุคคลที่ตนถือครองจะไม่อนุญาตให้นำรถยนต์ของญาติพี่น้องหมู่บ้านอื่นรับส่งนักท่องเที่ยว เส้นทางรับส่งนักท่องเที่ยวเป็นถนนในชุมชนที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน แต่จะไม่มีสิทธิ์ปิดกั้นเส้นทางไม่ให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์ขึ้นภูชี้ฟ้าด้วยตนเอง ยกเว้นในช่วงเวลาที่มีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้ฟ้าเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะช่วงพระอาทิตย์ขึ้นและในช่วงเทศกาลเที่ยวชมดอกนางพญาเสือโคร่ง และดอกเสี้ยวป่า ซึ่งต้องจอดรถตามเส้นทางขึ้นภูชี้ฟ้า โดยกลุ่มผู้ประกอบการขับรรับส่งนักท่องเที่ยวได้กำหนดจุดจอดรถในบริเวณที่ปลอดภัย ซึ่งหากนักท่องเที่ยวนำรถยนต์ไปเอง อาจเกิดอุบัติเหตุแก่นักท่องเที่ยว และรถยนต์ที่เดินทางขึ้นลงภูชี้ฟ้าในการนี้คณะกรรมการหมู่บ้านจะจัดชุดรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) ดูแลจัดการบริเวณทางขึ้นภูชี้ฟ้า

กลุ่มผู้ประกอบการขับรรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า ยังกำหนดให้ผู้ประกอบการนำขยะที่กลุ่มผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึก นักท่องเที่ยวจัดเก็บบริเวณทางเดินขึ้นภูชี้ฟ้า นำลงมาทิ้งที่หมู่บ้านห้วยหาน

การขับรรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า อาจมีเสียงเครื่องยนต์ รบกวนชุมชนในช่วงเช้าแต่ประชาชนในชุมชนรับรู้ และเข้าใจถึงความจำเป็นในการขนส่งนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเพียงบางช่วงเวลา ในฤดูกาลการท่องเที่ยว อันเป็นการกระจายรายได้ให้ประชาชนในชุมชน

กลุ่มผู้ประกอบการขับรรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้ากำหนดกฎเกณฑ์การรับส่งนักท่องเที่ยวเป็นรายเที่ยวรถ คือ จะเก็บค่าบริการเฉพาะขาขึ้นหรือขาลง หากนักท่องเที่ยวไม่ว่าจะมีจำนวนมากหรือจำนวนน้อยไม่เต็มรถ ผู้ประกอบการจะต้องออกรถเพื่อบริการให้นักท่องเที่ยวได้ขึ้นไปเที่ยวชมภูชี้ฟ้า และเก็บค่าบริการเฉพาะขาขึ้น และไปต่อคิวรับนักท่องเที่ยวขาลงภูชี้ฟ้า ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ลงจากภูชี้ฟ้า สามารถขึ้นรถที่มารอคิวลงภูชี้ฟ้าได้ทันที ไม่จำเป็นต้องรอขึ้นรถคันที่นำนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ฟ้า เพราะการเก็บค่าบริการนักท่องเที่ยวของผู้ประกอบการจะแยกกันระหว่างเที่ยวขึ้นกับเที่ยวลงภูชี้ฟ้า

ปัญหาของผู้ประกอบการขับรรับส่งนักท่องเที่ยวคือ นักท่องเที่ยวไม่รับคำแนะนำจากผู้ประกอบการ ยืนยันจะนำรถขึ้นภูชี้ฟ้า เมื่อนำรถขึ้นแล้วจอดรถชมดอกไม้ระหว่างทาง กีดขวางเส้นทางจราจร เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ บางกรณีเกิดอุบัติเหตุ กีดขวางเส้นทางจราจร และปัญหาที่สำคัญคือ ความวิตกกังวลเกี่ยวกับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ ที่มีการเก็บค่าธรรมเนียมผู้ประกอบการขับรรับส่งนักท่องเที่ยวในอัตราสูงเกินความสามารถ อาจทำให้ไม่มีผู้ประกอบการหากไม่มีการจัดการบริการนักท่องเที่ยว แล้วเกิดอุบัติเหตุ ประชาชนในชุมชนก็ต้องช่วยเหลือนักท่องเที่ยวแต่ก็จะเสียภาพลักษณ์ในการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า

ผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว

รถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว ตั้งคิวรถที่หมู่บ้านร่มโพธิเงิน มีรถให้บริการ 20 คัน รถที่ให้บริการเป็นรถขับเคลื่อน 4 ล้อ ของประชาชนในหมู่บ้าน การให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวในช่วงเดือนตุลาคมถึงเดือนเมษายน นอกเหนือจากช่วงเวลานี้นักท่องเที่ยวสามารถโทรศัพท์ตามรถได้แต่ก็จะมีนักท่องเที่ยวไม่มากนักเนื่องจากเป็นช่วงฤดูฝน จำนวนนักท่องเที่ยวมีน้อย ผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว ให้บริการประมาณ 10 ปี หลังจากมีการตัดถนนขึ้นภูชี้ดาวและการประชาสัมพันธ์เผยแพร่แหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ใหม่

ถนนขึ้นภูชี้ดาวถูกพัฒนาจากเส้นทางเดินเท้าจากหมู่บ้านห้วยหาน ผ่านชายแดนไทย-ลาว เข้าสู่หมู่บ้านมิ่งในประเทศลาว โดยลานจอดรถนักท่องเที่ยวก่อนเดินทางขึ้นภูชี้ฟ้า (หมู่บ้านร่มฟ้าทอง) ภูชี้ดาว (หมู่บ้านร่มโพธิเงิน) และภูชี้เดือน (หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง) เคยอยู่ในแนวถนนที่สหรัฐอเมริกาสร้างไว้จากอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ลัดเลาะตามแนวชายแดนดอยผาหม่น จนถึงสนามบินในพื้นที่หมู่บ้านร่มฟ้าหลวงปัจจุบัน คงเหลือร่องรอยเป็นเส้นทางเดินเท้าที่ประชาชนใช้ เพื่อเดินทางดูแลโคที่ปล่อยไว้ในป่าเมื่อมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าสร้างรายได้ให้ประชาชนในพื้นที่ จึงร่วมกับประชาชนพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภูชี้ดาวที่มีภูมิประเทศเป็นอัตลักษณ์ที่สวยงาม

การกำหนดสิทธิ การใช้ถนนขึ้นภูชี้ดาว กำหนดให้ผู้มีสิทธิใช้เส้นทางคือประชาชน หมู่บ้านร่มโพธิเงินเท่านั้น เนื่องจากประชาชนหมู่บ้านร่มโพธิเงินเป็นผู้สร้าง-บำรุงรักษาถนนเพื่อการท่องเที่ยว และใช้เป็นเส้นทางเข้าไปดูแลโคที่ปล่อยเลี้ยงไว้ในป่าชุมชนบ้านร่มโพธิเงิน และเป็นที่รู้จักระหว่างผู้ประกอบการรีสอร์ท และผู้ให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวในพื้นที่ว่าหากเป็นผู้ประกอบการจากหมู่บ้านอื่น นำนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้ดาว จะต้องใช้บริการเฉพาะรถรับส่งนักท่องเที่ยวของหมู่บ้านร่มโพธิเงินเท่านั้น หรือหากมีนักท่องเที่ยวนำรถยนต์ผ่านหมู่บ้านขึ้นไปเอง จะมีด่านทหารพรานท้ายหมู่บ้าน แนะนำให้นักท่องเที่ยวใช้บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว เนื่องจากถนนขึ้นภูชี้ดาวเป็นถนนดิน เส้นทางลาดชัน คดเคี้ยวในป่าทึบ กลุ่มผู้ประกอบการใช้วิทยุสื่อสารติดต่อระหว่างรถที่ขึ้นและลงภูชี้ดาว กำหนดจุดปลอดภัยเพื่อหยุดรถสวนทาง ผู้ที่ไม่ชำนาญเส้นทางหรือรถยนต์ที่ไม่มีความพร้อมสำหรับเส้นทางสูงชันอาจเกิดอุบัติเหตุได้

การให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวภูชี้ดาวในช่วงว่างเว้นจากการทำการเกษตรสามารถสร้างรายได้เสริมโดยมีรายได้จากการรับส่งนักท่องเที่ยวปีละประมาณ 4 หมื่นบาทในขณะที่รายได้หลักจะมาจากการประกอบอาชีพทำการเกษตร ที่มีรายได้เฉลี่ยมากกว่า 1 แสนบาทต่อปี การรับส่งนักท่องเที่ยวจึงเป็นอาชีพเสริมสำหรับผู้ประกอบการช่วงที่ว่างเว้นจากการทำการเกษตร

สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การขึ้นรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว ผู้มีสิทธิ์คือผู้ที่มีรายชื่อเป็นประชาชนในหมู่บ้านร่มโพธิเงินเท่านั้น โดยใช้รถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อส่วนบุคคล เส้นทางท่องเที่ยวเป็นเส้นทางที่กลุ่มผู้ประกอบการและประชาชนหมู่บ้านร่มโพธิเงินร่วมกันแผ้วถางบุกเบิก พัฒนาจากเส้นทางเดิมที่เคยมีมาก่อน และประชาชนใช้สำหรับเดินทางของป่าและดูแลโคในป่า

ชุมชน ชุมชนถึงถือสิทธิการปิดกั้นไม่ให้บุคคลภายนอกชุมชนใช้ประโยชน์จากเส้นทางดังกล่าว นอกจากนี้ยังอนุญาตเฉพาะผู้ประกอบการรีสอร์ทในชุมชนหมู่บ้านร่มโพธิเงิน นำนักท่องเที่ยวเข้าพักในรีสอร์ท ขึ้นภูชี้ดาวได้โดยไม่ต้องใช้บริการรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว แต่มีเงื่อนไขการดูแลนักท่องเที่ยวเช่นเดียวกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาวยังต้องรับผิดชอบดูแลบูรณะถนน ระบบประปาภูเขา ห้องน้ำ รวมถึงทางเดินขึ้นลง และรั้วป้องกันนักท่องเที่ยวเกิดอุบัติเหตุบนภูชี้ดาวรถยนต์ที่รับนักท่องเที่ยวในรอบสุดท้าย ยังต้องนำขยะจากแหล่งท่องเที่ยวลงมารวบรวมที่หมู่บ้านร่มโพธิเงินเพื่อนำไปกำจัดที่บ่อขยะของหมู่บ้านอีกด้วย

กลุ่มผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว กำหนดกฎเกณฑ์การรับส่งนักท่องเที่ยวให้ผู้ขับรถต้องดูแลนักท่องเที่ยวทั้งขาขึ้นและลง ต้องรองจนกว่านักท่องเที่ยวที่รับขึ้นมาเดินทาง ลงมาจากยอดภูชี้ดาวครบทุกคน จึงจะนำนักท่องเที่ยวลงมาได้ ไม่มีการฝากนักท่องเที่ยวให้รถคันอื่นรับกลับ ผู้ประกอบการทุกรายจะต้องร่วมกันซ่อมแซมถนน หากปีใดผู้ประกอบการไม่ต้องการนำรถมาให้บริการก็ไม่ต้องมาซ่อมแซมถนนได้ ในแต่ละวันผู้ประกอบการจะมาลงซื้อต่อคิวรถจึงจะสามารถให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวในวันนั้นได้ และมีเงื่อนไขจากทหารพรานชุดที่ดูแลความปลอดภัยของหมู่บ้านที่กำหนดให้ รถบริการนักท่องเที่ยวทุกคันต้องเป็นรถขับเคลื่อนสี่ล้อ และหากมีนักท่องเที่ยวที่ยืนยันนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นไปเองก็ต้องอนุญาตให้นักท่องเที่ยวนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นไปเองได้ และหากเกิดอุบัติเหตุกลุ่มผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวต้องมาให้การช่วยเหลือ

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว คือความวิตกกังวลถึงการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ซึ่งรวมถึงอาณาเขตพื้นที่ภูชี้ดาว การเก็บค่าธรรมเนียมการเข้าชมสถานที่ และการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว อาจทำให้ไม่มีผู้ประกอบการขนส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้ดาว

ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน

รถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง มีรถให้บริการ 18 คัน รถที่ให้บริการเป็นรถขับเคลื่อน 4 ล้อ ของประชาชนในหมู่บ้าน การให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ การประกอบการเป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเห็นว่าผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวภูชี้ดาวมีรายได้จากการขนส่งนักท่องเที่ยว ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงจึงนำประชาชนบุกเบิกสร้างถนนจากแนวถนนเดิมที่ใช้ทำสวนกาแฟ ตามแนวเส้นทางเดินเท้าถึงยอดดอยที่เคยเป็นฐานปฏิบัติการของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เนื่องจากยอดดอยตั้งอยู่ในพื้นที่ได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ สามารถสังเกตการณ์ได้ทั้งในพื้นที่ประเทศลาวและพื้นที่ตลอดหุบเขาดอยยาว ดอยผาหม่น หากพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ นายทัศนัย สุธาพจน์ นายอำเภอเวียงแก่นจึงตั้งชื่อยอดดอยแห่งนี้ว่าภูชี้เดือนเพื่อให้สอดคล้องกับภูชี้ฟ้าและภูชี้ดาวอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่อยู่ใกล้เคียง

การกำหนดสิทธิการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือนกำหนดสิทธิเฉพาะประชาชนหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง โดยมีข้อกำหนดว่าผู้ที่จะมีรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะต้องร่วมกันซ่อมแซมถนนขึ้นภูชี้เดือน เนื่องจากเส้นทางขึ้นภูชี้เดือนเป็นถนนดิน เส้นทางคดเคี้ยวลาดชัน เส้นทางจะเสียหายมากในช่วงฤดูฝน ดังนั้นในช่วงต้นฤดูกาลการท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวในฤดูนั้นจะต้องมาช่วยกันซ่อมแซมถนน จึงจะได้รับสิทธิขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวในปีนั้น

จุดรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือนอยู่ห่างจากหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง ผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะคัดรถนักท่องเที่ยวบริเวณริมถนน และมีการกำหนดข้อตกลงระหว่างผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการรีสอร์ท ที่มีรถรับส่งนักท่องเที่ยวกรณีการเดินทางขึ้นภูชี้ดาว และภูชี้เดือนจะต้องใช้บริการจากผู้ประกอบการในพื้นที่เท่านั้น เนื่องจากสภาพถนนที่แคบและสูงชัน ผู้ประกอบการจะใช้วิทยุสื่อสารติดต่อกันตลอดเส้นทางเพื่อกำหนดจุดจอดรถสวนทาง แต่ก็จะไม่จำกัดสิทธิการใช้เส้นทางสำหรับนักท่องเที่ยวที่ยืนยันจะนำรถยนต์ส่วนตัวขึ้นภูชี้เดือน

การให้บริการรับส่งนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาว่างจากการทำการเกษตร โดยการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ประมาณปีละ 2-3 หมื่นบาท รายได้หลักของผู้ประกอบการยังคงเป็นรายได้จากการเกษตร ได้แก่ กะหล่ำปลี หอมดอก และกาแฟ สร้างรายได้มากกว่า 1 แสนบาทต่อปี

สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร พื้นที่เส้นทางการท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือนอยู่ในพื้นที่ป่าชุมชนของหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง ที่ได้กันเขตพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวทางธรรมชาติประชาชนในหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันในป่าชุมชน

กฎเกณฑ์ของผู้ประกอบการท่องเที่ยวคือ ผู้ที่ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะต้องพานักท่องเที่ยวขึ้นชมยอดภูชี้เดือน เพื่อให้คำแนะนำสถานที่ ควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ไม่ให้ทิ้งขยะหรือทำให้สภาพความสวยงามลดลง หากพบเห็นว่าขยะมากก็จะเก็บขยะลงไปที่ลานขยะของหมู่บ้าน ผู้ที่ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวที่ขึ้นไปคั่นสุดท้ายของวันจะต้องทำความสะอาดห้องน้ำบริเวณลานจอดรถเนื่องจากบนภูชี้เดือนไม่มีผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้า ของที่ระลึกเหมือนภูชี้ฟ้าและภูชี้ดาว

ปัญหาที่พบจากการประกอบกิจกรรมการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน คือ นักท่องเที่ยวไม่ค่อยรู้จักแหล่งท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือน อาจเป็นเพราะการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง จำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง สำหรับผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูชี้เดือนยังมีมุมมองว่าไม่เป็นปัญหาที่ใหญ่เนื่องจากไม่ได้ลงทุนเกี่ยวกับการขนส่งมาก รถที่ใช้รับส่งนักท่องเที่ยวก็เป็นรถที่ใช้งานเพื่อการขนส่งวัสดุอุปกรณ์ และสินค้าทางการเกษตรตามปกติ หากไม่มีนักท่องเที่ยวก็สามารถนำรถยนต์ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรได้

ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ฟ้า

ร้านจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ฟ้า หมู่บ้านร่มฟ้าทอง อำเภอเวียงแก่น ปัจจุบันมี 3 ร้าน จำหน่ายเครื่องดื่ม บะหมี่สำเร็จรูป เสื้อผ้า ผ้าพันคอ ถุงมือ และไฟฉายสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะชมดวงอาทิตย์ขึ้น ผู้ประกอบการเปิดกิจการมากกว่า 25 ปี จะเปิดร้านช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวเดือนตุลาคมถึงกุมภาพันธ์ อันเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้ฟ้าจำนวนมาก สร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการปีละมากกว่า 4 หมื่นบาท ส่วนช่วงเวลาที่เหลือจะไปทำไร่กับครอบครัว นอกจากนี้ยังพบผู้ประกอบการรับจ้างถ่ายภาพให้นักท่องเที่ยวบนยอดภูชี้ฟ้า จำนวน 2 ราย ที่ให้บริการมานานกว่า 20 ปี ในช่วงฤดูกาลการท่องเที่ยวเช่นเดียวกับผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวรายอื่น

การได้สิทธิจำหน่ายสินค้าคือต้องเป็นประชาชนหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงเท่านั้น องค์การบริหารส่วนตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จัดสรรงบประมาณเพื่อสร้างลานจอดรถนักท่องเที่ยว ร้านค้าและห้องน้ำบริการนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการต้องหาโต๊ะวางสินค้าเอง

เดิมที่มีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้ฟ้าจำนวนมาก ประชาชนในชุมชนร่มฟ้าทองก็จะขึ้นมาตั้งร้านจำหน่ายสินค้าจำนวนมาก กรรมการหมู่บ้านจะไม่อนุญาตให้ประชาชนนอกหมู่บ้านขึ้นมาค้าขายสินค้าบนลานจอดรถ ในขณะที่เจ้าหน้าที่จากอุทยานภูชี้ฟ้าก็ไม่อนุญาตให้ผู้ประกอบการนำสินค้าไปวางจำหน่ายบนยอดภูชี้ฟ้า

ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบเก็บถุงดำใส่ขยะที่วางไว้ตามเส้นทางเดินขึ้นภูชี้ฟ้า นำมารวบรวมในเวลาเย็นเพื่อนำขยะไปกำจัดที่เตาเผาขยะหมู่บ้านห้วยห่าน ส่วนขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งบนยอดภูชี้ฟ้า จะมีผู้ประกอบการรับจ้างถ่ายภาพบนยอดภูชี้ฟ้า รับผิดชอบจัดเก็บเพื่อนำไปทิ้งที่หมู่บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง

ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยว ร่วมกันกำหนดราคาสินค้าเท่า ๆ กัน ซึ่งสินค้าประเภทอาหาร เครื่องดื่มจะมีราคาสูงกว่าราคาตลาด เนื่องจากมีค่าขนส่งสินค้า แต่จะไม่มีการขายตัดราคากัน การทำความสะอาดบริเวณร้านค้า ลานจอดรถห้องน้ำ รวมถึงการซ่อมแซมระบบประปาภูเขาที่ต่อท่อน้ำใช้ที่ห้องน้ำ

ปัญหาที่พบจากการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวคือ จำนวนนักท่องเที่ยวภูชี้ฟ้าที่ลดลงมากจากเดิมเคยมีร้านค้าถึง 8 ร้าน ปัจจุบันเหลือร้านค้าเพียง 3 ร้าน รวมทั้งความกังวลถึงการประกาศพื้นที่เป็นอุทยานแห่งชาติที่เก็บค่าบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งอาจจะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวมีลดลงและอาจมีข้อห้ามการขายสินค้าหรือเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการค้าในพื้นที่

ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ดาว

ร้านจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกภูชี้ดาว หมู่บ้านร่มโพธิเงิน ปัจจุบันมี 3 ร้าน จำหน่ายเครื่องดื่ม บะหมี่สำเร็จรูป เสื้อผ้า มันทูบ ข้าวโพดปิ้ง ผู้ประกอบการเริ่มจำหน่ายสินค้าประมาณ 10 ปี ตั้งแต่มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูชี้ดาว การเปิดร้านช่วงเทศกาลท่องเที่ยวเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ สร้างรายได้ให้ผู้ประกอบการประมาณ 3 หมื่นบาทต่อปี เมื่อพ้นจากฤดูกาลท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการจะไปทำไร่ปลูกพืชเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้ครอบครัว และพบว่าผู้ประกอบการหนึ่งรายใช้เวลาช่วงฤดูฝน ปลูกข้าวโพดหวาน และมันญี่ปุ่นเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบทำข้าวโพดปิ้ง และมันเผาจำหน่ายนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมภูชี้ดาว

การได้สิทธิจำหน่ายสินค้าที่ภูชี้ดาว จะต้องเป็นประชาชนหมู่บ้านร่มโพธิ์เงินเท่านั้น ส่วนการสร้างร้านค้า ผู้ประกอบการแต่ละรายจะปลูกเพิงจำหน่ายสินค้าและใช้เป็นที่พักในช่วงฤดูการท่องเที่ยวในวันหยุดตามเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางขึ้นชมดวงอาทิตย์ขึ้นที่ภูชี้ดาว ตั้งแต่เวลา 04.00 น. ผู้ประกอบการจะนอนพักที่เพิงจำหน่ายสินค้า เพื่อเตรียมสินค้าจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าเป็นผู้รับผิดชอบเก็บขยะที่นักท่องเที่ยวทิ้งไว้ตามเส้นทางเดินและบนยอดภูชี้ดาวประมาณสัปดาห์ละ 1 ครั้ง นำใส่ถุงดำไปเผาที่หมู่บ้านห้วยหาน ส่วนขยะที่เป็นขวดแก้วขวดพลาสติก กระป๋องจะแยกเก็บไปขาย ส่วนห้องน้ำจะผลัดกันทำความสะอาดในเวลาเย็นก่อนกลับบ้านทุก ๆ วัน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่อาจมาชมดวงอาทิตย์ขึ้นเวลาเช้า

การจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกให้นักท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เสริมในช่วงว่างจากการเกษตร โดยเฉพาะผู้ประกอบการที่ลงทุนปลูกข้าวโพด และมันญี่ปุ่นจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว

การกำหนดกฎเกณฑ์ของผู้ประกอบการเพียงแค่การช่วยกันเก็บขยะ ล้างห้องน้ำ ซึ่งไม่ได้กำหนดกฎระเบียบมาก เพราะผู้ประกอบการทั้ง 3 ราย เป็นญาติพี่น้องกัน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีอะไรขาดเหลือก็จะช่วยเหลือกัน ส่วนกฎเกณฑ์จากภาครัฐจะเป็นการขอความช่วยเหลือให้ดูแลนักท่องเที่ยวไม่ให้กางเต็นท์นอนบริเวณภูชี้ดาว ซึ่งเดิมหมู่บ้านอนุญาตให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์บริเวณลาดจอดรถภูชี้ดาว แต่ภายหลังเจ้าหน้าที่ทหารเกรงว่าจะไม่ปลอดภัย จึงไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์บริเวณภูชี้ดาวหากนักท่องเที่ยวนำรถยนต์ รถจักรยานยนต์ นำเต็นท์มากางพักแรม กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าจะแนะนำให้ลงไปกางเต็นท์ที่หมู่บ้านร่มโพธิ์เงิน ในขณะที่เดียวกันกลุ่มผู้ขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวจะสอบถามนักท่องเที่ยวที่นำสัมภาระขึ้นภูชี้ดาว และคัดกรองไม่ให้นักท่องเที่ยวขึ้นมากางเต็นท์บนภูชี้เดือนอยู่แล้ว

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวภูชี้ดาวจะเกี่ยวกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง แต่จะไม่กังวลเรื่องการประกาศอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า เพราะหากมีการประกาศก็จะเลิกค้าขายกลับไปทำไร่ตามเดิม การค้าขายบนภูชี้ดาวไม่ได้ลงทุนมากมาย เช่นเดียวกับกลุ่มที่ขับรถซึ่งไม่ได้ซื้อรถไว้รับนักท่องเที่ยว กลุ่มที่น่าจะมีปัญหาคือรีสอร์ทที่ต้องรื้อถอนออก

แหล่งท่องเที่ยวภูชี้เดือนไม่พบผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก จากการสอบถามผู้นำชุมชนพบว่า ผู้ประกอบการเลิกนำสินค้ามาจำหน่ายบนภูชี้เดือนตั้งแต่ก่อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวขึ้นชมภูชี้เดือนน้อยไม่คุ้มกับการลงทุนจำหน่ายสินค้าบนภูชี้เดือน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ทางขึ้นภูชี้ฟ้า) หมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ทางขึ้นภูชี้ดาว) และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ทางขึ้นภูชี้เดือน) ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย กลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ท กลุ่มผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้า และของที่ระลึกนักท่องเที่ยว สามารถสรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และจัดทำข้อเสนอแนะการใช้สิทธิชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งหมดมีอาชีพหลักคือ การเกษตร การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวจะดำเนินการช่วงฤดูท่องเที่ยว เดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ อันเป็นช่วงฤดูหนาว ธุรกิจที่มีการลงทุนสูงคือรีสอร์ท รองลงมาคือการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก รายได้จากธุรกิจการท่องเที่ยวน้อยกว่ารายได้จากการเกษตร

2. สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวประกอบด้วย

2.1 สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ผู้มีสิทธิเข้าถึงธุรกิจการท่องเที่ยวคือราษฎรอาสาสมัครของกองทัพภาคที่ 3 ที่ได้รับการจัดสรรให้พักอาศัยในหมู่บ้านเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน หมู่บ้านร่มฟ้าทอง ร่มโพธิเงิน และร่มฟ้าหลวง โดยได้รับการจัดสรรบ้านพัก และพื้นที่ทำการเกษตร

2.2 สิทธิการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ราษฎรใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรสร้างรีสอร์ท การใช้ระบบบริการสาธารณะ ได้แก่ ถนนและระบบประปาภูเขาของชุมชน รวมถึงการสร้างเส้นทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวร่วมกันกำหนดราคาสินค้าและบริการนักท่องเที่ยว การควบคุมพฤติกรรมนักท่องเที่ยว การจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการกีดกันผู้ประกอบการภายนอกชุมชนไม่ให้เข้ามาประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่

ปัญหาของการจัดการท่องเที่ยว คือ ปริมาณของนักท่องเที่ยวที่ลดลง การจัดการขยะในพื้นที่ และความไม่มั่นคงในธุรกิจจากนโยบายรัฐด้านการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า

อภิปรายผลการศึกษา

1. สภาพการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว

หมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ทางขึ้นภูชี้ฟ้า) หมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ทางขึ้นภูชี้ดาว) และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ทางขึ้นภูชี้เดือน) เป็นหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งจากโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน กองทัพภาคที่ 3 โดยคัดเลือกราษฎรอาสาสมัครจากประชาชนในพื้นที่ และทหารผ่านศึกเข้า

ไปตั้งถิ่นฐาน มีการสร้างบ้านพักในพื้นที่ 50 ตารางวา และจัดสรรพื้นที่ทำการเกษตร 15 ไร่ โดยมีเงื่อนไขให้ผู้รับสิทธิ์ต้องตั้งถิ่นฐานทำกินในพื้นที่ที่กำหนด การถ่ายโอนสิทธิ์ได้เฉพาะทายาทที่มีความประสงค์ประกอบอาชีพบนพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรเท่านั้น ไม่สามารถซื้อขายสิทธิ์การเข้าพักอาศัย หรือการทำประโยชน์ในพื้นที่ได้ กรณีผู้ได้รับสิทธิ์ไม่มีความประสงค์ใช้ประโยชน์ คณะกรรมการหมู่บ้าน จะแจ้งกองทัพภาคที่ 3 พิจารณาผู้ใช้ประโยชน์จากบัญชีรายชื่อราษฎรอาสาสมัครที่มีความประสงค์ เข้าใช้ประโยชน์ในพื้นที่จัดสรรต่อไป

จากการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติภูชี้ฟ้า บริเวณรอยต่อระหว่าง อำเภอน้ำหนาว กับอำเภอน้ำหนาว จังหวัดเลย นักท่องเที่ยวได้ขึ้นมาชมทัศนียภาพอันงดงาม ประกอบกับการสร้างถนนสายบ้านฮวก-ผาตั้ง เกิดเส้นทางท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า-ผาตั้ง ทำให้เกิดธุรกิจ การสร้างรีสอร์ทและการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว ขึ้นชมภูชี้ฟ้า ที่หมู่บ้าน ร่มฟ้าไทย อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเลย จนกระทั่งมีการตัดถนนขึ้นภูชี้ฟ้าจากหมู่บ้านร่มฟ้าทอง อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเลยอีกเส้นทางหนึ่ง ทำให้เกิดธุรกิจรีสอร์ท การรับส่งนักท่องเที่ยวและร้าน จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่หมู่บ้านร่มฟ้าทอง

เมื่อกลุ่มราษฎรหมู่บ้านร่มโพธิ์เงิน และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง เห็นว่าการประกอบธุรกิจ การท่องเที่ยวสามารถสร้างรายได้เสริมจากรายได้หลักคือ การประกอบอาชีพทำการเกษตร รวมทั้ง การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ที่ต้องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า-ผาตั้ง ผู้นำชุมชนหมู่บ้านร่มโพธิ์เงินร่วมกับราษฎรได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ทั้งนี้ สภาพถนนจากเส้นทางหลักบ้านฮวก-ผาตั้ง ขึ้นสู่ลานจอดรถก่อนเดินเข้าขึ้นยอดภูทั้งสามเป็นถนน ที่แคบ คดเคี้ยว และสูงชัน ผู้ที่ไม่มีความชำนาญไม่สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัวได้ ราษฎรในพื้นที่ จึงจัดบริการรถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อ รับส่งนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้บริเวณลานจอดรถรับส่งนักท่องเที่ยว ยังมีผู้ประกอบการจากราษฎรในพื้นที่ จำหน่ายสินค้า ประเภทอาหาร ผลผลิตทางการเกษตร และของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้ประกอบการการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน เป็นผู้ประกอบการใน ชุมชนจัดสร้างรีสอร์ท ร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นเป็นอัตลักษณ์ดึงดูดนักท่องเที่ยว เข้ามาในชุมชน สร้างรายได้กับผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องกับงานวิจัย ของอรริยาพร คันมาลาเจริญ (2564) ที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว อำเภอมะแมง จังหวัด เชียงใหม่ พบว่าพื้นที่ตำบลก๊อตช้างเป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เนื่องจากความน่าสนใจของกิจกรรมการท่องเที่ยว การเข้าถึงที่สะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวก รองรับ ทั้งยังมีการสนับสนุนจากส่วนของทางหน่วยราชการ กลุ่มงานในชุมชนและผู้ประกอบการใน การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเพื่อร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นต้นทุนของการท่องเที่ยว ร่วมกัน

กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวภูเขา ภูเขาเตี้ยและภูเขาเดือนใช้สิทธิชุมชนในฐานะราษฎรอาสาสมัคร ตามโครงการพัฒนาพื้นที่เพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดนของกองทัพภาคที่ 3 ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ได้รับสิทธิ ประกอบกับการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว ซึ่งเดิมเป็นเส้นทางติดต่อกับญาติพี่น้องในประเทศเพื่อนบ้าน การดูแลพืชเศรษฐกิจในป่าชุมชนและการดูแลสัตว์เลี้ยงในป่าชุมชน เพื่อใช้รถยนต์รับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูเขา ภูเขาเตี้ยและภูเขาเดือน และการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก โดยผู้ประกอบการทั้งหมดเป็นราษฎรอาสาสมัครของแต่ละหมู่บ้าน แบ่งพื้นที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างชัดเจน

2. สิทธิชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยว

2.1 สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภูเขา ภูเขาเตี้ยและภูเขาเดือน คือราษฎรอาสาสมัครตามโครงการหมู่บ้านเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน โดยกองทัพภาคที่ 3 ได้จัดตั้งหมู่บ้านเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน พร้อมจัดสรรที่พักและพื้นที่ทำการเกษตร สำหรับราษฎรอาสาสมัครเมื่อเกิดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ราษฎรอาสาสมัครบางส่วนได้ปรับเปลี่ยนกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้วยการปรับปรุงที่พัก จนกระทั่งสร้างที่พักในรูปแบบรีสอร์ทรองรับนักท่องเที่ยว การรับส่งนักท่องเที่ยวและการจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวสอดคล้องกับงานวิจัยของสมศักดิ์ มกรมณเทียรและคณะ (2559) ที่ได้ศึกษาการพัฒนายุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน พบว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์เป็นความต้องการที่เกิดขึ้นจากชุมชนทุกภาคส่วนมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน ด้านศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ผู้นำชุมชน ตลอดจนผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่มีความสามารถพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนได้ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งการมีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศที่หาชมและสัมผัสได้ยาก เป็นจุดที่สร้างความประทับใจให้แก่ักท่องเที่ยว

ชุมชนสามหมู่บ้านประกอบด้วยหมู่บ้านร่มฟ้าทอง (ทางขึ้นภูเขาฟ้า) หมู่บ้านร่มโพธิเงิน (ทางขึ้นภูเขาเตี้ย) และหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง (ทางขึ้นภูเขาเดือน) แต่ละชุมชนได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเพื่อให้ผู้ประกอบการซบรถรับส่งนักท่องเที่ยว และผู้จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ปรับปรุงถนนและลานจอดรถ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ พชรดนัย วัชรธนพัฒนาธาดา (2565) ที่พบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านการพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว ด้านการสร้าง ความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว และด้านการพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว ทั้งนี้ เป็นเพราะด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวนั้นเป็นบริการสาธารณะ อันเป็นภารกิจหลักขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการกีดกันผู้ประกอบการภายนอกไม่ให้เข้ามาประกอบธุรกิจในพื้นที่ โดยเฉพาะการเปลี่ยนโอนกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินเพื่อสร้างรีสอร์ท เนื่องจากเงื่อนไขในการซื้อขาย การถ่ายโอนกรรมสิทธิ์ที่ดินถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน

แตกต่างจากการถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าเขาพื้นที่อื่นที่เจ้าของที่ดินสามารถถ่ายโอนกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินให้กับผู้อื่นได้ ดังที่ รัตนาพร เศรษฐกุล, พิริยะ สีหะกุล และอุทิศ ขำนิบรรณการ (2546) กล่าวถึงเรื่องการซื้อขายที่ดินเป็นสิ่งขัดแย้งกับจารีตชุมชนดั้งเดิมของชาวเขาที่ถือว่าที่ดินไม่มีเจ้าของใคร ๆ ก็สามารถซื้อขายได้ หากเป็นที่ดินที่หักร้างทางพงไปแล้วยังมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ เจ้าของสามารถขายได้ ถือว่าไม่ใช่เป็นการซื้อขายที่ดินแต่เป็นการชำระค่าแรงที่เจ้าของเดิมได้ลงแรงบุกเบิกที่ดินเอาไว้เท่านั้น การขายที่ดินเพื่อประโยชน์อื่น นอกจากการเกษตรแบบชาวเขาส่งผลต่อชุมชนชาวเขาอย่างชัดเจน เมื่อชาวเขาเห็นว่าราคาที่ดินสูงเนื่องจากนายทุนชาวพื้นราบขึ้นไปกว้านซื้อเพื่อทำรีสอร์ท หรือปลูกผลไม้เมืองหนาว

การใช้สิทธิชุมชนของผู้ประกอบการท่องเที่ยวจึงเป็นกาสร้างเงื่อนไขเพื่อกีดกันผู้ประกอบการภายนอก รวมถึง วางกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรสาธารณะในชุมชน จากกลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวด้านการสร้างเส้นทาง การบำรุงรักษาเส้นทาง และระบบน้ำประปาภูเขา รวมถึงการเก็บค่าธรรมเนียมพิเศษจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวเพื่อใช้เป็นกองทุนของหมู่บ้าน สอดคล้องกับอดิศร ภูสารและ สุมาลินี สาดสา่ง (2564) กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรร่วมในชุมชน โดยที่ชุมชนได้ใช้สิทธิเข้ามาจัดการทรัพยากรร่วมโดยการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ สิทธิการใช้ประโยชน์ การกำหนดพื้นที่ ช่วงเวลา ทำให้ชุมชนเป็นหน่วยทางสังคม นอกเหนือจากหน่วยรัฐและเอกชน การจัดการทรัพยากรร่วมนี้สืบทอดมาด้วยจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก เป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนกับทรัพยากรภายใต้วิถีชีวิตในระบบนิเวศ โดยมีการร่วมกันจัดการเป็นเครือข่ายชุมชนที่มีระบบนิเวศร่วมกัน เพื่อแสวงหาทางเลือกในการจัดการทรัพยากรตามวิถีของตนเอง ซึ่งรูปแบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนหมู่บ้านร่มฟ้าทอง หมู่บ้านร่มโพธิเงินและหมู่บ้านร่มฟ้าหลวง นอกจากจะมีการใช้สิทธิชุมชนกีดกันผู้ประกอบการภายนอกแล้ว ยังมีการกำหนดกฎเกณฑ์การเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน จากผู้ประกอบการในชุมชนอันเป็นการใช้สิทธิชุมชน เพื่อการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวดังที่พิมพ์ลิขิต แก้วหานามและคณะ (2559) กล่าวว่า สิทธิชุมชนไม่ได้เกิดขึ้นจากอำนาจรัฐ แต่เกิดขึ้นจากจารีตประเพณี และปรากฏการณ์ในสังคม ซึ่งรัฐเองมีหน้าที่ต้องออกกฎหมายรับรองภูมิปัญญาท้องถิ่นรับรองสิทธิชุมชนในการบริหารจัดการ และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนจากทรัพยากร รับรองสิทธิจะรักษาไว้ซึ่งชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน

2.2 การจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน ประกอบอาชีพหลักคือการทำเกษตร ซึ่งช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเดือนตุลาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ตรงกับช่วงฤดูหนาวว่างเว้นจากการทำการเกษตร ธุรกิจการท่องเที่ยวจึงเป็นการสร้างรายได้เสริม และหากเป็นช่วงนอกฤดูกาลการท่องเที่ยวก็ยังคงมีผู้ประกอบการรีสอร์ทบางรายเปิดรับนักท่องเที่ยว รวมถึงผู้ประกอบการขับรถรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภูก็ยังคงรับนักท่องเที่ยวที่ติดต่อเหมารถขึ้นภูทั้งสาม แต่จะไม่มีผู้ประกอบการขายสินค้าและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวส่งผลต่อการกระจายรายได้ให้กับราษฎรในชุมชน แบ่งออกเป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ คือ กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจรีสอร์ท ซึ่งใช้เงินลงทุนจากการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลัก รองลงมาคือกลุ่มผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้ประกอบการขายสินค้าและของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีรายได้ต่อปีประมาณสองในสามของการจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร เช่นเดียวกับงานวิจัยของภูวดล บัวบางพลู (2561) พบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนันทนาการแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ มีการส่งเสริมเศรษฐกิจในพื้นที่ โดยการใช้การท่องเที่ยวส่งเสริมอาชีพให้กับคนในชุมชน พื้นที่เพื่อทำให้เกิดการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว โดยให้เป็นผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว

ผลกระทบทางสังคมที่เกิดจากการท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากชุมชนทั้งหมดเป็นชุมชนที่ถูกจัดตั้งพร้อมกับการสร้างเส้นทางสายบ้านฮวก ผ่าตัดและการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ราษฎรในชุมชนคุ้นเคยกับนักท่องเที่ยวและธุรกิจการท่องเที่ยว การกระจายรายได้ให้ราษฎรในชุมชนจากนักท่องเที่ยวด้วยการนำผลผลิตทางการเกษตร ไม้พินก่อไฟ จำหน่ายกับนักท่องเที่ยว รวมถึงชุมชนได้รับเงินทุนเพื่อการจัดกิจกรรมภายในชุมชนจากค่าธรรมเนียมที่เรียกเก็บจากผู้ประกอบการท่องเที่ยวโดยไม่ต้องเรียกเก็บจากราษฎรเหมือนกับชุมชนอื่นในขณะที่ยุทธศาสตร์ที่มีข้อตกลงร่วมกันในการแจ้งผู้เข้าพักงดการใช้เสียงตั้งแต่เวลา 22.00 น.-04.00 น. ป้องกันการรบกวนผู้พักอาศัยข้างเคียง และราษฎรในชุมชน ซึ่งนักท่องเที่ยวและราษฎรในชุมชนต่างให้ความร่วมมือกันด้วยดี ซึ่งตรงกันข้ามกับงานวิจัยของจิตรลดา ปิ่นทอง (2564) ที่ทำการวิจัยถึงผลกระทบการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนจังหวัดจันทบุรี พบว่า ผลกระทบทางสังคมคือ การเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวทำให้เกิดความโอบอ้อมอารีของคนในท้องถิ่นลดลง การขยายตัวของนักท่องเที่ยวทำให้คนในชุมชนมีความเคารพซึ่งกันและกันลดลง เกิดการแก่งแย่งแข่งขันระหว่างคนในชุมชนมากขึ้น คนในชุมชนกลายเป็นคนหลอกลวงคนต่างถิ่นมากขึ้น ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขนาดครอบครัวในชุมชนและการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ในที่ดินเพิ่มขึ้น

การจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว แบ่งออกเป็นการจัดการขยะจากกลุ่มผู้ประกอบการรีสอร์ทและการจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยว กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวตระหนักถึงผลกระทบจากขยะจากนักท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อทัศนียภาพของที่พักและแหล่งท่องเที่ยว เนื่องจากพื้นที่ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาว และภูชี้เดือน เป็นพื้นที่ต้นน้ำ มีข้อจำกัดด้านการจัดการขยะ ตั้งแต่การฝังกลบที่อาจทำให้เกิดการปนเปื้อนกับน้ำใต้ดิน การกองแล้วเผาก็จะมีผลต่อกลิ่นและควัน ผู้ประกอบการรีสอร์ทที่ใช้วิธีการจัดการขยะด้วยการแยกขยะ นำขยะเปียกเศษอาหารไปฝังกลบในพื้นที่ทำการเกษตร การแยกขยะส่วนที่ขายกับพ่อค้าของเก่าได้ ส่วนขยะที่ไม่มีมูลค่าจะนำไปใส่รถยนต์ไปเผาที่เตาเผาขยะหมู่บ้านห้วยหาน ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลปอจัดสร้างไว้บริการ ส่วนผู้ประกอบการท่องเที่ยวหมู่บ้านร่มฟ้าหลวงจะใช้วิธีการแยกขยะ และนำไปเผาที่ลานเผาขยะของชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน ในขณะที่การดูแลจัดการขยะตามเส้นทางเดินเท้าขึ้นสู่ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน เป็นหน้าที่ของผู้จำหน่ายสินค้าและของที่ระลึก โดยมีผู้ประกอบการรับส่งนักท่องเที่ยวรับผิดชอบนำขยะไป

ทำลายที่หมู่บ้านห้วยหานเช่นกัน อันเป็นแนวทางการจัดการขยะที่สอดคล้องกับการจัดการขยะบน ดอยอินทนนท์ของ สุรเจต ปั่นณะวงศ์และคณะ (2561) ที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการจัด ระบบรวบรวมขยะมูลฝอยเพื่อนำไปสู่การแปรรูปและการนำกลับมาใช้ใหม่อีกครั้ง ขยะเศษอาหาร สามารถนำมาหมักเป็นปุ๋ยเพื่อใช้ในชุมชน รวมถึงการจัดภาชนะบรรจุขยะที่แยกประเภทของขยะมูล ฝอยอย่างชัดเจน สำหรับผู้ประกอบการภาคธุรกิจและบริการ มีการรณรงค์ให้ผู้ประกอบการใช้บรรจุ ภัณฑ์ที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีกครั้ง การเลือกใช้ผลิตภัณฑ์สินค้าที่มีคุณภาพมีห่อบรรจุภัณฑ์น้อย อายุการใช้งานยาวนาน และเป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ก่อให้เกิดมลพิษ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ เสวียน เปรมประสิทธิ์ สกิดา อินจินดา และสุภาพร พงศ์ธรพฤษ (2564) ที่ศึกษาถึงแนวทางการจัดการขยะ ในแหล่งท่องเที่ยวภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอยในพื้นที่ภูทับเบิกมาจาก 3 แหล่งใหญ่ ๆ คือ ขยะมูลฝอยของชุมชน ขยะมูลฝอยจากรีสอร์ท และขยะมูลฝอยทางการเกษตร ปริมาณขยะมูลฝอยจะผันแปรตามจำนวนนักท่องเที่ยว องค์ประกอบของขยะมูลฝอยส่วนมากเป็น ขยะอินทรีย์ที่มีความชื้นสูง โดยมีแนวทางในการจัดการขยะอินทรีย์ ควรมีการนำขยะที่ย่อยสลาย ได้มาแปรสภาพเป็นปุ๋ยหมักใช้ในระบบเกษตรกรรม เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการกำจัดหรือขนส่งไป ยังพื้นที่กำจัดได้

สิทธิชุมชนด้านการร่วมกำหนดนโยบาย

ราษฎรในชุมชนร่วมกันกำหนดนโยบายการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ดังนี้

1. นโยบายเกี่ยวกับผู้ประกอบการรีสอร์ต ต้องจัดสถานที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวใน จุดที่กำหนด และแจ้งนักท่องเที่ยวงดใช้เสียงดังตั้งแต่เวลา 22.00 น.
2. การร่วมกันพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว แม้ว่าราษฎรบางส่วนจะไม่เกี่ยวกับธุรกิจ การท่องเที่ยว แต่เส้นทางท่องเที่ยวเป็นเส้นทางที่ราษฎรทุกคนในชุมชนมีสิทธิใช้ประโยชน์ในการเดินทาง เข้าป่าชุมชน เพื่อเก็บของป่า เลี้ยงสัตว์ การดูแลพืชผลทางการเกษตรที่ปลูกในป่าชุมชน ได้แก่ กาแฟ โกโก้ รวมถึงการใช้เป็นสถานที่พักผ่อนของชุมชน

ในระยะแรกที่ชุมชนจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ได้ เข้ามาควบคุมดูแลการจัดการที่พักและการจัดการรับส่งนักท่องเที่ยวขึ้นภู เมื่อเห็นว่าชุมชนสามารถ จัดการท่องเที่ยวได้ดีแล้ว จึงไม่ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาควบคุมดูแลอีกและมอบสิทธิการกำหนดนโยบาย การจัดการท่องเที่ยวให้เป็นสิทธิของชุมชน ดังที่ พงศ์เสวก อเนกจำนงพร และนวพร ศิริบันเทิงศิลป์ (2555) ได้กล่าวว่า สิทธิชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนมีสิทธิจัดการทรัพยากรทั้งที่เกิดขึ้นเองตาม ธรรมชาติ และที่ไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ การฟื้นฟู ตลอดจนการจัดการ เพื่อการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน โดยสามารถต่อสู้เพื่อหลุดพ้นจากกลไกของรัฐที่เข้ามาแทรกแซงอย่างแยบยล และสามารถต่อสู้และดำรงอยู่ได้อย่างเป็นธรรมและสันติ ภายใต้บริบทของสังคม วัฒนธรรม และ ประวัติศาสตร์

ปัญหาที่พบเกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน คือการลดจำนวนของนักท่องเที่ยวตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา2019 แม้ว่าจะฟื้นวิกฤตนั้นมา จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเข้าชมความงดงามทางธรรมชาติ ก็ยังคงมีจำนวนลดลง ซึ่งผู้ประกอบการเห็นว่าการท่องเที่ยวในพื้นที่คงถึงจุดอิ่มตัว จำนวนนักท่องเที่ยวที่ลดลง ทำให้ราษฎรในชุมชนที่วางแผนเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ตัดสินใจไม่ลงทุนสร้างรีสอร์ทเพิ่มเติม ผู้ประกอบการรายเก่าก็ไม่ลงทุนขยายห้องพักและให้ความสนใจกับการประกอบอาชีพทำการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลัก

ปัญหาที่สร้างความวิตกสำหรับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวทุกกลุ่มธุรกิจคือความไม่มั่นคงในกรรมสิทธิ์ที่ดิน และการเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน เนื่องจากการได้รับสิทธิใช้ประโยชน์ในพื้นที่ โดยกองทัพภาคที่ 3 ซึ่งอนุญาตให้เข้าอาศัยในบ้านพักและกำหนดพื้นที่ทำกิน โดยปราศจากเอกสารสิทธิ์ มีการระบุดึงการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชุมชน และการใช้ประโยชน์จากเส้นทางท่องเที่ยว การสูญเสียต่อการลงทุนเพื่อพัฒนาพื้นที่โดยไม่มีกฎหมายรองรับ ดังที่ Theodore Panaotou (1982) ได้กล่าวว่า ความไม่มั่นคงในกรรมสิทธิ์ของการครอบครองที่ดิน จะเกิดขึ้นเมื่อไม่มีความแน่ชัดว่าใครเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในการครอบครองที่ดิน การลงทุนใดก็ตามในปัจจุบันในที่ดินผืนใดเพื่อหวังผลประโยชน์ระยะยาวในอนาคต บางครั้งต้องอาศัยเงินลงทุนจำนวนมากแต่ถ้าผู้ลงทุนไม่แน่ใจในกรรมสิทธิ์ของการครอบครองที่ดินผืนนั้น การลงทุนก็จะน้อยกว่าที่ควรจะเป็น ความกลัวว่ารัฐจะเวนคืนก็มีผลต่อการลงทุนที่คล้ายกัน

นโยบายรัฐบาลตามประกาศ คสช. ที่ 64/2557 หรือนโยบายทวงคืนผืนป่าสร้างความวิตกกังวลให้กับผู้ประกอบการรีสอร์ทในพื้นที่ เนื่องจากธุรกิจรีสอร์ทต้องใช้เงินลงทุนเพื่อการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรีสอร์ทที่ปลูกสร้างในพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งผู้ประกอบการได้รับการจัดสรรหากมีการรื้อถอนและยึดพื้นที่ดังกรณี ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์ และดอยม่อนแจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จะสร้างความเสียหายต่อผู้ประกอบการรีสอร์ทอย่างมาก ดังที่พบในงานวิจัยของ ภูมินทร์ ผาสุกและอลงกรณ์ อรรคแสง (2562) ที่ทำการศึกษาผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าที่มีต่อชาวบ้านในภาคอีสาน พบว่า การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับการทวงคืนผืนป่าจะอ้างถึงความเป็นธรรม ในการดำเนินการ 2 อย่างคือ การอ้างกฎหมายในการดำเนินการเนื่องจากเจ้าหน้าที่มีอำนาจเต็มตามคำประกาศ คสช.ที่ 64/2557 และ 66/2557 ที่มีอบอำนาจเด็ดขาดให้เจ้าหน้าที่ และการใช้วาทกรรมกล่าวหาชาวบ้านว่าเป็นนายทุนมาซื้อที่ดินโดยไม่ใช่ชาวบ้านในพื้นที่ ในขณะที่ อารตี อยุทธคร (2561) ทำการศึกษาถึงการปรับตัวและต่อรองของชุมชนผ่านโครงการลดผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าพยายามต่อรองเรื่องสิทธิการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่รัฐไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากรัฐไม่มีกำลังคนและงบประมาณ ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ป่าเป็นผู้ดูแล และจัดการป่าไม่อย่างมีประสิทธิภาพ จึงนำมาสู่ข้อเสนอต่อรัฐที่ว่ารัฐควรส่งเสริมให้ชุมชนมีสิทธิตามกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนนโยบายการอนุรักษ์ทรัพยากรของรัฐสวนทางกับการเติบโตทางเศรษฐกิจทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ การดำเนินการของรัฐโดยเฉพาะเรื่องการวางแผนเขตระหว่างพื้นที่อนุรักษ์ พื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัย

แม้ว่าการจัดตั้งหมู่บ้านเพื่อความมั่นคงตามแนวชายแดน โดยกองทัพภาคที่ 3 และจัดให้ราษฎรอาสาสมัครเข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยกำหนดเขตพื้นที่ทำกินและพื้นที่อยู่อาศัย อย่างชัดเจนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ภายหลังมีการจัดตั้งหน่วยด้านการจัดการป่าไม้ กำหนดเขตจัดการพื้นที่ต้นน้ำในพื้นที่ภูชี้ฟ้า ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำ ที่ราษฎรในพื้นที่ร่วมกันกำหนดเกณฑ์การใช้ประโยชน์เชิงอนุรักษ์ในลักษณะของป่าชุมชน จึงไม่พบความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับราษฎรในพื้นที่ที่ทับซ้อนดังกล่าว จนกระทั่งรัฐมีนโยบายจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ซึ่งต้องขยายพื้นที่อนุรักษ์เดิมเข้าไปในพื้นที่ป่าชุมชนและพื้นที่ทำกินของราษฎรในพื้นที่จนเกิดการรวมตัวเดินขบวนเรียกร้องให้ทบทวนนโยบายดังกล่าว รวมถึงการให้ความสำคัญกับการจัดการพื้นที่โดยชุมชนและการใช้สิทธิชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ แต่รัฐก็ยังคงยืนยันการปฏิบัติตามกฎหมาย อันเป็นการลดทอนพลังอำนาจของชุมชน ดังที่พบในงานวิจัยของ พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยาและชัยณรงค์ เครือนวน (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ชายฝั่งทะเลตะวันออก พบว่า โครงสร้างอำนาจในการจัดการทรัพยากรที่รัฐและกลไกรัฐมีบทบาทเหนือกว่าชุมชน แม้ที่ผ่านมาชุมชนสามารถกำหนดกติกาหรือข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้ แต่ปฏิบัติการทั้งหมดกลับเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างอำนาจรัฐ เนื่องจากรัฐมีกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีสถาบันที่เป็นทางการรองรับการใช้อำนาจรัฐส่งผลโดยตรงต่อความเป็นอิสระ (Autonomy) และเกิดการลดทอน (Reduce) พลังอำนาจของชุมชน

ดังจะเห็นได้ว่านโยบายการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติภูชี้ฟ้า ซึ่งกำหนดพื้นที่อุทยาน ขยายเข้าไปในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เดิมไปยังพื้นที่ป่าชุมชน และเส้นทางการท่องเที่ยวภูชี้ดาวและภูชี้เดือน จะส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ เนื่องจากพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กำหนดให้มีการควบคุมดูแลผู้ประกอบการรีสอร์ท การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว รถรับส่งนักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการธุรกิจจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกในอัตราสูง มีแนวโน้มข้อขัดแย้งระหว่างราษฎรในพื้นที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวกับเจ้าหน้าที่รัฐ ดังที่ ศรีราชา เจริญพานิช (2557) กล่าวว่า การประกาศเขตอุทยานและป่าสงวนดำเนินการโดยการกำหนดแนวเขตลงบนแผนที่ทหาร โดยไม่ได้มีการสำรวจจริง เนื่องจากขาดแคลนบุคลากรและงบประมาณประกอบกับขนาดพื้นที่ที่กว้างใหญ่ การสำรวจพื้นที่จริงทำไม่ได้เต็มที่จะพบว่าประมาณหนึ่งในสามของพื้นที่ป่าสงวนได้ถูกใช้ทำการเกษตรอยู่แล้ว ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐมาตลอด จนถึงปัจจุบันกล่าวคือเกษตรกรถูกกล่าวหาว่าบุกรุกเขตอุทยาน หรือป่าสงวนทั้ง ๆ ที่การประกาศเขตอุทยานหรือป่าสงวนไปบุกรุกที่ทำกินของเกษตรกร ซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาป่าตามวิถีชีวิตที่ต้องอาศัยทำมาหากินร่วมกับธรรมชาติมาตลอดทั้งชีวิต และโอกาสที่จะขอเพิกถอนการประกาศนั้นก็ยากอีกด้วย และงานวิจัยของ วิเศษ สุจินพรหม (2564) พบถึงความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับราษฎร เกี่ยวกับ

การประกาศนุทธานทัณฑ์ป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว โดยใช้นโยบายขยายเขตป่าอนุรักษ์ เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับอำนาจรัฐเพื่อผนวกเอาป่าสงวนแห่งชาติเข้าเป็นส่วนหนึ่งของป่าอนุรักษ์ ซึ่งป่าชุมชนที่ชาวบ้านรักษา ส่วนใหญ่อยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติทั้งสิ้น เมื่อกลายเป็นป่าอนุรักษ์ในความหมายของรัฐ ป่าอนุรักษ์จึงไปจำกัดสิทธิการใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน จึงเกิดสถานการณ์ขัดแย้งระหว่างชาวบ้านทุ่งยาวกับกรมป่าไม้ สำหรับกรณีผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน ซึ่งเคยประสบปัญหาขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าไม้ แม้ว่าชุมชนจะรวมตัวกันคัดค้านหรือไม่ยินยอมรับอำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐ แต่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวก็นำจำเป็นต้องยอมรับนโยบายของรัฐ รวมถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในที่สุด เนื่องจากไม่มีทุนทรัพย์หากจะต้องดำเนินการในชั้นศาล รวมถึงไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายเพียงพอให้คำแนะนำกับกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ (2558) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องสิทธิชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดตาก พบว่า บ่อยครั้งที่ชุมชนไม่สามารถใช้สิทธิชุมชนขึ้นโต้แย้งการกระทำของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐเนื่องจากชุมชนไม่มีศักยภาพด้านทุนทรัพย์เพียงพอที่ดำเนินการกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลได้ และบางครั้งชุมชนต้องยอมให้สิทธิชุมชนถูกระงับและโต้แย้งโดยไม่คัดค้านหรือเรียกร้อง เนื่องจากชุมชนขาดปัจจัยด้านการเงิน บุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและที่สำคัญบุคคลในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ต้องทำมาหากินเลี้ยงชีพ จนไม่อาจปลีกตัวมาร่วมแสดงข้อเรียกร้องของชุมชนได้ และในประการสำคัญที่ชุมชนมักมีความเชื่อว่าควรหลีกเลี่ยงการโต้แย้งคัดค้านกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจตามกฎหมาย

ข้อเสนอแนะทางการบริหาร

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ควรสร้างข้อตกลงร่วมกับผู้ประกอบการและประชาชนเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นใจถึงขอบเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ทำให้ผู้ประกอบการเกิดความมั่นใจในการลงทุนพัฒนาสิ่งสนับสนุนการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยวภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน อย่างยั่งยืน
2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดระบบการจัดการขยะในพื้นที่ท่องเที่ยว การจัดพื้นที่ทำลายขยะภายใต้ข้อจำกัดที่จะไม่สร้างผลกระทบทางนิเวศน์ต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในพื้นที่และประชาชนโดยรอบเนื่องจากพื้นที่ท่องเที่ยวอยู่บนภูเขาสูง และเป็นพื้นที่ต้นน้ำ การทำลายขยะในพื้นที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนเป็นวงกว้าง
3. การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวภูชี้ดาวและภูชี้เดือน ที่มีลักษณะภูมิลักษณะโดดเด่น งดงาม เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวในทุกฤดูกาล รวมทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกซึ่งเป็นอัตลักษณ์ในท้องถิ่น จำหน่ายนักท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้ประชาชน กลุ่มที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. รูปแบบของการกีดกันการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรของประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่
2. การบังคับใช้กฎหมายป่าไม้กับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ป่าไม้
3. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนจากพื้นที่ราบที่อพยพขึ้นมาตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ภูเขาสูง

บรรณานุกรม

- กนกกานต์ แก้วนุช. (2564). การจัดการการท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนการท่องเที่ยวภายใต้
พลวัตโลก. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี, 260-370.
- จิตรลดา ปิ่นทอง. (2564). “ผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน
จังหวัดจันทบุรี”. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย 16(58), 42-43.
- จุมพล หนิมพานิช. (2561). “สิทธิชุมชนในการเคลื่อนไหวเพื่อการจัดการทรัพยากรที่ดินป่าและน้ำ
ที่ยั่งยืน กรณีศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ในช่วง พ.ศ. 2531-2553”. วารสารสุขุทัยธรรมมาธิราช. 31(1), 54-77.
- เฉลิมชัย ปัญญาดีและคณะ. (2559). โครงการศึกษาเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม :
กรณีศึกษาบริเวณภูชี้ฟ้า และภูชี้ดาว จังหวัดเชียงรายและบริเวณช่องทางบ้านฮวก-
ก๊วก จังหวัดพะเยา. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้,
28-29.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ : เพรส แอนดีไซน์,
28-29.
- ผู้จัดการออนไลน์. (เว็บไซต์). “อ่างโดนจับถ้ำตั้งแต่ปี 58! ชาวม้งทับเบิกชูธงเป็น ‘นิคมชาวเขา’
ปลดแอกพัน พรบ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484”. ที่มา [www.mgronline.com/daly/detail/
960000087951](http://www.mgronline.com/daly/detail/960000087951). สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2565.
- _____ (เว็บไซต์). “ไถ่ที่ที่ปัก บุกรุกป่าสงวน ‘ดอยม่อนแจ่ม’ ตรามาปรับพื้นที่การเกษตรสู่
ท่องเที่ยวชุมชน ทุนนิยม เขมือบป่า กฎหมายไร้อำนาจ”. ที่มา [mgronline.com/
daly/detail/905000084505](http://mgronline.com/daly/detail/905000084505). สืบค้นเมื่อ 27 กันยายน 2565.
- พงศ์เสวก อเนกจางพร และนวพร ศิริบันเทิงศิลป์. (2555). “สิทธิชุมชนกับการแก้ปัญหาความ
เหลื่อมล้ำในสังคมไทย”. วารสารนักบริหาร. 32(1), 188.
- พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวาสดี. (2558). สิทธิชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ : ศึกษากรณีในจังหวัด
ตาก. คุชกุณีพนธ์ นิติศาสตร์คุชกุณีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 153-154.
- พชรดนัย วัชรธนพัฒนธาดา. (2565). “ความสัมพันธ์ของการบังคับใช้กฎหมายด้านการท่องเที่ยว
กับการพัฒนาท้องถิ่นด้านการท่องเที่ยวในอำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์”. วารสาร
มจร. การพัฒนาสังคม. 7(2), 245.
- พัทธ์ชนัน รุ่งอินทร์. (2559). ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการป่าไม้กับ
การรับรองสิทธิชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

- พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยณรงค์ เครือนวน. (2562). “สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หลักคิดและความเป็นจริงทางสังคม : กรณีศึกษาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก”. *วารสารทางการเมือง การบริหารและกฎหมาย*. 11(3), 39-53.
- พิมพ์ลิขิต แก้วทานาม และคณะ. (2559). “สิทธิชุมชนกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษากำแพง-โนนสง่า จังหวัดกาฬสินธุ์”. *วารสารการบริหารการปกครอง*. 5(2), 210.
- ไพศาล ชุ่มวงศ์. (2550). *ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย*. การศึกษาอิสระ ปริญญา บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทั่วไป. เชียงราย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, 52-53.
- ไพสิฐ พาณิชกุล. (2546). “สิทธิชุมชน ปัญหาและพัฒนาการทางความคิด” ใน *สิทธิชุมชนท้องถิ่น พื้นที่เมืองดั้งเดิมล้านนา กรณีศึกษาชุมชนลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง) ในจังหวัดน่าน เชียงรายและเชียงใหม่*. (ชลธิชา สัตยวัฒน์นา : บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- ภัทรานิษฐ์ ศรีจันทร์พานธุ์ และคณะ. (2550). *การศึกษาผลกระทบด้านธรรมชาติจากการท่องเที่ยว บริเวณแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติของจังหวัดเชียงราย*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ : ชุดโครงการธนาคารข้อมูลเพื่อการวางแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา และการจัดการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่กลุ่มจังหวัดล้านนา, 70.
- ภูมินทร์ ผาสุก และอลงกรณ์ อรรคแสง. (2562). “ผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าที่มีต่อชาวบ้านในภาคอีสาน : กรณีศึกษาจังหวัดสกลนคร”. *วารสารการบริหารการปกครอง*. 8(2), 195-196.
- ภูวดล บัวบางพลู. (2561). “แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี.” *วารสารวิจัยรำไพพรรณี*. 12(2)ม 99.
- ยศ สันตสมบัติ. (2547). *นิเวศวิทยาชาติพันธุ์ทรัพยากรชีวภาพ และสิทธิชุมชน*. เชียงใหม่ : วิทยอินดีไซน์, 24-27.
- รัตนพร เศรษฐกุล, พิริยะ สีหะกุล และอุทิศ ชำนิบรรณการ. (2546). *สิทธิชุมชนท้องถิ่น ชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย : อดีต และปัจจุบัน กรณีศึกษาและปัญหา*. กรุงเทพฯ : แอทโพร์พรีนติ้ง, 238.
- เลิศชาย ศิริชัย. (2546). “สิทธิชุมชนและปัญหาสิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคใต้”. ใน *พลวัตสิทธิชุมชน กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา*. (ชลธิรา สัตยวัฒน์นา : บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : แปลนพรีนติ้ง, 320-392.
- วิเศษ สุจินพรหม. (2546). “ความเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะของผู้หญิงในการจัดการป่าชุมชนจังหวัดลำพูน”. ใน *พลวัตสิทธิชุมชนกระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา*. (ชลธิรา สัตยวัฒน์นา : บรรณาธิการ). กรุงเทพฯ : แปลนพรีนติ้ง, 333.

- ศรีญา วรากุลวิทย์. (2558). **อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : แว่ววา
พรีนติ้ง, 6-7.
- ศรีราชา เจริญพานิช. (2557). “สิทธิชุมชน : สิทธิในที่ดินของชุมชนเกษตรกรรม”. **วารสารศาล
รัฐธรรมนูญ**. 18(52), 225.
- ศิรินันท์ พงษ์นรินทร์, โอชญญา บัวธรรมและชัชชญา ยอดสุวรรณ. (2559). “แนวทางในการพัฒนา
ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยว อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา”. **วารสารวิทยาลัย
บัณฑิตศึกษาการจัดการ มข.** 9(1), 243-259.
- สมศักดิ์ มกรมณเฑียร และคณะ. (2559). “การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดย
ใช้ชุมชนเป็นฐานในพื้นที่วนอุทยาน ภูชี้ฟ้า อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย”. **วารสาร
สังคมศาสตร์วิชาการ**. 9(1), 82-96.
- สุภาวณี ทรงพรวานิชย์ และคณะ. (2557). **การศึกษารูปแบบ (Model) การจัดการขีดความสามารถ
ในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน**. รายงานการวิจัยฉบับ
สมบูรณ์ : สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 124-125.
- สุรเจต ปันณะวงศ์และคณะ. (2561). “แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยแบบบูรณาการในแหล่ง
ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติดอยดินทนนท์”. **เอกสารรายงาน
การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 6 ราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงวิจัย**. ราชบุรี :
มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, 2564.
- สุรสิทธิ์ แซ่ล้อ. (2562). “ตั้งหลักอย่างเป็นทางการ” ใน **เราก็คือเจ้าของแผ่นดิน ประวัติศาสตร์
นิเวศวัฒนธรรมดอยยาว ดอยผาหม่น**. (นพรัตน์ ละมุล : บรรณาธิการ). เชียงราย :
บ้านเกิดเมืองนอน. 67-68.
- เสวียน เปรมประสิทธิ์ สกิณา อินจินดา และสุภาพร พงศ์ธรพฤกษ์. (2564). “องค์ประกอบของ
ขยะและแนวทางการจัดการขยะในแหล่งท่องเที่ยว ภูทับเบิก จังหวัดเพชรบูรณ์.”
วารสารทางวิชาการวิทยาศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ประยุกต์. 2564(2), 10.
- อดิศร ภูสาระ และสุมาลีณี สาดสว่าง. (2564). “การจัดการทรัพยากรร่วม”. **วารสารวิเทศศึกษา**.
11(2), 108.
- อัจฉริยาพร คันธมาลาเจริญ. (2564). **การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวในแนวทางการท่องเที่ยว
4.0 กรณีศึกษาพื้นที่ตำบลกีดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์
การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 160.
- อารตี อยู่ทศกร. (2561). “การปรับตัวของชุมชนผ่านโครงการ ลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง
สภาพภูมิอากาศในจังหวัดเชียงใหม่”. **วารสารจัดการสิ่งแวดล้อม**. 14(2/2561), 35.
- Theodore Panayotou. (1982). **เศรษฐศาสตร์ว่าด้วยสวัสดิการสังคม ความล้มเหลวของระบบ
ตลาดและการจัดสรรทรัพยากร**. (ชัยพัฒน์ สหสกุล : ผู้แปล). ใน **เศรษฐศาสตร์
ทรัพยากรธรรมชาติ**. (สุธาวัลย์ เสถียรไทย และเรณู สุขารมณ์ : บรรณาธิการ).
กรุงเทพฯ : ส่องสยาม, 41.

ภาคผนวก

1. แนวทางการสัมภาษณ์ งานวิจัยเรื่อง สติธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ภูชี้ฟ้า ภูชี้ดาวและภูชี้เดือน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
2. ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

งานวิจัยเรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ภูเขา ภูเขาดาวและภูเขาดือน
อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

ชุดที่ 1 ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว

1. ข้อมูลทั่วไป

- 1) สถานที่ตั้งของธุรกิจ ประเภทของธุรกิจ
- 2) จำนวนพนักงาน/ลูกจ้าง
- 3) ที่มาของแหล่งเงินทุน
- 4) ช่วงเวลาที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่/เวลาที่เริ่มทำธุรกิจ
- 5) ฤดูกาลที่รับนักท่องเที่ยว
- 6) รายได้เฉลี่ยต่อปีจากธุรกิจ
- 7) รายได้เฉลี่ยต่อปีจากอาชีพอื่น

2. สิทธิชุมชนเพื่อจัดการธุรกิจท่องเที่ยว

2.1 สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

2.1.1 สิทธิการเข้าถึงทรัพยากร

- 1) การได้มาของสิทธิ การถือครองสิทธิ
- 2) การจำแนกประเภทและพื้นที่การใช้ประโยชน์
  - ทรัพย์สินส่วนบุคคล
  - ทรัพย์สินส่วนรวม
  - ทรัพย์สินของรัฐ

2.1.2 สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร

- 1) ทรัพย์สินส่วนบุคคล
- 2) ทรัพย์สินส่วนรวม
- 3) ทรัพย์สินของรัฐ

2.1.3 สิทธิในการจัดการทรัพยากร

- 1) การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร (ตัดแปลงสภาพพื้นที่)
- 2) การบำรุงรักษาทรัพยากร

2.1.4 สิทธิในการกีดกัน

- 1) การกำหนดผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่
- 2) วิธีการกีดกันผู้ที่ไม่ได้สิทธิการใช้ประโยชน์

2.2 สิทธิชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

2.2.1 ด้านนิเวศวิทยา

- 1) การจัดการขยะ
- 2) การจัดการสิ่งปฏิกูล

2.2.2 ด้านกายภาพ

- 1) ฤดูกาล การท่องเที่ยว
- 2) จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ยอมรับได้
- 3) การจัดการนักท่องเที่ยวส่วนเกินความสามารถ

2.2.3 ด้านสังคม

- 1) พฤติกรรมนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชน
- 2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการท่องเที่ยว

2.2.4 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) การกระจายรายได้ให้คนในชุมชน
- 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชุมชน

2.3 สิทธิการร่วมกำหนดนโยบาย

2.3.1 เงื่อนไขกฎเกณฑ์การประกอบการ

2.3.2 เงื่อนไขกฎเกณฑ์ จากหน่วยงานภาครัฐ

2.3.3 การควบคุมดูแลนักท่องเที่ยว

2.4 ปัญหาที่พบเกี่ยวกับการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

งานวิจัยเรื่อง สิทธิชุมชนกับการจัดการธุรกิจท่องเที่ยว ภูเขาไฟ ภูเขาไฟ และภูเขาไฟ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

ชุดที่ 2 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ข้อมูลทั่วไป

1. ตำแหน่งของผู้นำชุมชน
2. ระยะเวลาการดำรงตำแหน่ง

1. การใช้สิทธิชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

1.1 สิทธิเกี่ยวกับพื้นที่สถานประกอบการ

- 1) จำนวนสถานประกอบการในชุมชน
- 2) การกำหนดเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่
- 3) การกำหนดสิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่

1.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของชุมชน

- 1) การสร้าง-บำรุงรักษาเส้นทางท่องเที่ยว
- 2) การสร้าง-บำรุงรักษาระบบประปาภูเขา
- 3) การกำหนดพื้นที่จอดรถนักท่องเที่ยว

1.3 การกำหนดข้อตกลงร่วมกันของผู้ประกอบการในชุมชน

- 1) ขอบเขตการใช้ทรัพยากร
- 2) ค่าธรรมเนียมการใช้ทรัพยากร

1.4 การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่

- 1) ความขัดแย้งที่เกิดจากนักท่องเที่ยว
- 2) ความขัดแย้งที่เกิดจากผู้ประกอบการ
- 3) ความขัดแย้งจากเจ้าหน้าที่รัฐ

2. การจัดการพื้นที่สำหรับการท่องเที่ยวในชุมชน

2.1 ด้านนิเวศวิทยา

- 1) ระบบการจัดการขยะของชุมชน
- 2) ระบบการจัดการสิ่งปฏิกูล

2.2 ด้านกายภาพ

- 1) จำนวนนักท่องเที่ยวที่ชุมชนสามารถรองรับได้

2.3 ด้านสังคม

- 1) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวต่อวิถีชีวิตชุมชน
- 2) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนจากการท่องเที่ยว

2.4 ด้านเศรษฐกิจ

- 1) การกระจายรายได้ให้ประชาชนในชุมชน
- 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

3. การกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวของชุมชน

4. ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน